

VĚSTNÍK

Praha 27. ledna 2016

Ročník IX., Číslo 1

E0063 – Hromadná akcie švédské firmy Aktiebolaget Svenska Kullagerfabriken na 10x100 SEK vydaná 2. 1. 1926 v Göteborgu

VYDÁNO PŘED ...

Firmu SKF založil v roce 1906 švédský inženýr Sven Wingquist, který vynalezl dvouřadé kuličkové naklápací ložisko. Byla založena akciová společnost, která existuje dodnes a ve světě je pojmem. Do vypuknutí první světové války měla firma svá obchodní zastoupení ve 27 zemích světa. Vývojem v této firmě vznikly druhy technicky unikátních a velmi pokročilých valivých ložisek, která na svoji dobu znamenala nejlepší firmu na světě, kterou je dodnes.

Po vzniku republiky i u nás firma založila 27. října 1919 dceřinou obchodní firmu „Kuličková ložiska S.K.F. obchodní společnost s.r.o.“ s kapitálem 50.000 Kč, která byla výhradně obchodní společností umožňující dovoz ze Švédska. V té době se mateřská firma ve Švédsku reorganizovala z poválečné výroby a prožívala opět návrat na svoji předválečnou úroveň. Během roku 1920 zavedla systém výroby podle Henryho Forda a zefektivnila tak produkci, což se pozitivně odrazilo na zisku pro akcionáře. Firma byla od počátku akciovou společností, která vydávala celou řadu emisí. Na všech akciích je jako hlavní motiv kuličkové ložisko, které je odpradávná známkou společnosti. Vždyť je to také její klíčový produkt.

Společnost však postupně pronikla do dalších strojírenských oborů a dnes je to rozsáhlý koncern na všech kontinentech. V Československu také začala vyrábět. Tedy první závod vznikl v Černýši nad Ohří už v roce 1913 pod hlavičkou německé firmy Fichtel & Sachs Werke. Ta se 16. prosince 1926 přeměnila na akciovou společnost s kapitálem 2.700.000 Kč. Následně bylo již snadné, aby SKF tuto firmu koupila. V roce 1931 vznikla Československá továrna na výrobu kuličkových ložisek SKF akciová společnost v Praze, která existuje dodnes. Tovární výroba kuličkových ložisek v československých závodech šla po roce 1948 jinou cestou než sama společnost, která zůstala obchodní společností.

Akcie švédské firmy SKF patří svým grafickým uspořádáním spíše mezi zdobenější švédské cenné papíry. Obvykle mají švédské papíry podobu bez rámečků, jen se zdobenějším písmem. Firma SKF, ale už od počátku patřila k velkým podnikům, které měli své akcie na burzách a takové papíry vyžadovaly odlišnou úpravu. Ve sbírkách máme více emisí a nominálů akcií této firmy, která by si zasloužila delší popis historie. Rozhodně by si však takovou pozornost zasloužila její česká dcera.

PIVOVARY VE MĚSTĚ UHLÍ A ŽELEZA

Ostrava je dnes v České republice třetím největším městem, kde žije podle posledního sčítání 294.673 obyvatel. Přitom ještě v roce 1869 měly obce tvořící dnešní Ostravu dohromady jen 39.779 obyvatel. Ostravsko patřilo až do 19. století k nepříliš významným, venkovským oblastem Moravy a Slezska. Za svůj rozmach v posledních staletích vděčí především uhlí a železu. K prvnímu přesně lokalizovanému nálezu uhlí zde došlo roku 1763 a nejstarší důl na území současné Ostravy byl založen roku 1782. V roce 1828 pak byl dán podnět k založení železné hutě, nesoucí jméno olomouckého arcibiskupa arcivévody kardinála Rudolfa Jana Rainera z rodu Habsburg-Lothringen. Po smrti arcibiskupa přešla Rudolfova huť ve vsi Vítkovice do majetku olomoucké kapituly, která o ni nejevila větší zájem. Proto založili vídeňští bankéři v roce 1835 tzv. Vítkovické těžištno, které v letech 1835-1843 železářny spravovalo. V čele konsorcia bankéřů stál Salomon Mayer svobodný pán Rothschild, jenž v roce 1843 železářny nakonec odkoupil. Hlavním důvodem k tomu bylo zajištění dodávek kolejnic pro stavbu Severní dráhy Ferdinandovy, která měla spojit Vídeň s haličskou Bochní a v roce 1847 byla dovedena až k Moravské Ostravě. Napojením železnice, rozvojem zdejšího průmyslu, zejména dolů a hutí, začala venkovská oblast nabývat výrazné industriálního charakteru. Dolům a hutím se v tomto článku věnovat nebudeme, ale své místo v něm budou do jisté míry mít.

Minulost Ostravy, to nejsou jen doly a těžký průmysl. První písemný doklad o existenci řemeslnícko-obchodního městečka, tvořícího jádro nynější aglomerace, pochází z roku 1267 a od samého počátku bylo pochopitelně také spojeno i s výrobou a prodejem piva. Nejstarší zmínka o zdejších pivovarnictví pochází ze 16. století. Po dlouhá staletí zde takřka v neměnné formě fungovaly dva výrobně-obchodní modely produkce piva. Na jedné straně to byl městský model spojený s pravovárečnými měšťany v Moravské Ostravě, poddanském městě olomouckých biskupů. Na straně druhé pak vrchnostenský model uplatňovaný na statcích sousedních pozemkových vlastníků. Oba modely měly společný základ v privilegovaném, monopolním oprávnění k výrobě a zejména prodeji piva v rámci protektně chráněného lokálního trhu. Tato privilegia se později začala označovat jako propinační právo.

Až do poloviny 19. století tak nebyla v tomto výrobním oboru přípustná téměř žádná konkurence. Přesto již před rokem 1869, kdy byly v Čechách, na Moravě a také ve Slezsku vydány jednotlivé zemské zákony o zrušení propinace a následně došlo k úplné liberalizaci pivovarnictví, vznikaly v důsledku technické modernizace a postupného formování tržně kapitalistického prostředí první konkurenční tlaky. I malé venkovské pivovary proto často bývaly svými privilegovanými vlastníky formou pachtu pronajímány prvními kapitalistickými podnikateli v pivovarnictví. Tímto způsobem se v roce 1857 dostal k pronájmu moravskoostravského měšťanského pivovaru také mladý, ani ne třicetiletý židovský podnikatel Markus Strassmann.

V té době se sice již pomalu rozvíjel na Ostravsku hutní i báňský průmysl, ovšem jejich skutečný potenciál nebyl ještě ani zdaleka odhalen v plné síle. Tím spíše se Strassmannův tah v následujících desetiletích ukázal jako mimořádně šťastný, neboť celkový hospodářský a sociální rozvoj Ostravska a jeho přeměna v jednu z nejvýznamnějších průmyslových oblastí habsburské monarchie učinily ze zdejšího pivovarnictví obor velkých možností a podnikatelských příležitostí. Strassmann brzy po svém příchodu do Moravské Ostravy začal měnit starý řemeslný pivovar s převahou ruční práce a malovýrobním charakterem ve středně velký parostrojní závod a propachtovaný podnik úspěšně převedl z monopolního systému starého propinačního práva do tržního prostředí volné soutěže.

Když se v závěru 19. století ukazovalo, že pro zachování konkurenceschopnosti zdejšího pivovaru jsou nezbytné velké kapitálové investice a v podstatě je nutné vybudovat zcela nový moderní průmyslový závod, uspěl Strassmann konečně roku 1889 i ve svém dlouhodobém úsilí o získání pivovaru do soukromého vlastnictví. Ihned poté, co koupil ostravský pivovar od pravovárečných měšťanů za částku 96.000 zl., přistoupil k jeho rozsáhlé přestavbě a technicko-technologické modernizaci. Podle projektu od renomované Ringhofferovy smíchovské strojírny vybudoval a roku 1890 uvedl do provozu ve své době jeden z nejmodernějších parostrojních závodů na Moravě a ve Slezsku, vybavený rovněž zařízením k umělému chlazení. U stejného výrobce si pak nechal zpracovat rovněž projekt na stavbu komerční sladovny, kterou v letech 1893-1894 vystavěl v Moravské Ostravě na Fifejdách. To vše se událo v době, kdy rakouské pivovarnictví jako celek přecházelo do nové vývojové fáze. Konkurenční boj nabýval stále více na intenzitě a podnikání v tomto oboru bylo hnáno k stále větší koncentraci kapitálu a výroby, v němž začaly hrát rozhodující roli silné akciové společnosti.

J. E. kardinál Rudolf Jan (1788-1831)

Pohled na Moravskou Ostravu z roku 1728 (AMB)

Pohled na měšťanský pivovar v Moravské Ostravě z uliční strany po přestavbě podle projektu stavitele Floriana Biefela z roku 1842 (AMO)

Podnikání v pivovarnictví formou akciového podílnictví bylo známo v českých zemích již dříve, ale k jejímu významnějšímu rozšíření docházelo teprve v závěru 19. století. Do té doby si výroba piva uchovávala v převážné míře svůj původní malovýrobní charakter. Ještě v roce 1890 byly na Moravě pouze tři akciové pivovary v Lošticích, Přerově a Brně, ve Slezsku nebyl žádný. Během následujících deseti let se jejich počet na Moravě zvýšil na dvanáct, ve Slezsku vznikly dva. Akciová společnost se ukázala být „nejúčinnější zbraní kapitalistického systému k provedení jeho koncentračních tendencí“.

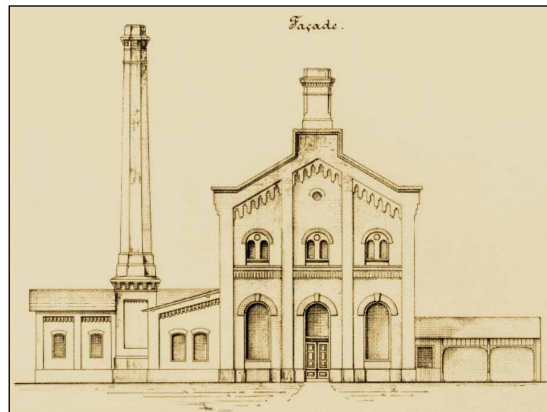
V praktické rovině se nastupující změna projevila trvale klesajícím počtem pivovarských podniků (redukce) za současného růstu objemu produkce i počtu zaměstnanců (koncentrace). Přitom zejména největší producenti nejen usilovali o eliminaci menší konkurence a zaujmutí jejich pozic, ale čím více trhu ovládali, tím více se u nich projevila tendence regulovat tržní prostředí formou neúplné soutěže (oligopol) či přímo monopolisticky. Kapitálové zdroje individuálních podnikatelů v pivovarnictví již narážely na své meze, neboť konkurenci bylo možné čelit jedině cestou rozsáhlých a kapitálově náročných investic do modernizace výrobního zařízení a výrobních technologií.

Především středně velké pivovary, které si chtěly udržet své postavení, případně chtěly dále expandovat a držet krok s vídeňskými a plzeňskými velkopivovary, byly nuceny hledat nové zdroje investičního kapitálu. Přirozená cesta k tomu vedla přes majetkoprávní transformaci podniků. Kapitálové možnosti jednotlivců či podnikatelských rodin byly v tomto stadiu vývoje vyčerpány a i starší společenské formy vlastnictví, jakými byla např. pravovárečná měšťanstva, musely uvažovat o možnosti přechodu k akcionářskému podílovému vlastnictví. V pivovarnictví se začal ve zvýšené míře uplatňovat bankovní kapitál, stejně jako začal růst počet akciových pivovarů. Zájem bank o tento průmyslový obor byl dán dlouhodobou stabilitou investic, která vyvažovala nižší míru zisku. Čisté zisky pivovarů měly od 90. let 19. století rostoucí tendenci s výkyvy odpovídajícími hospodářským cyklům a výnos z dividend se podobně jako v sousedním Německu pohyboval v průměru kolem 7 %. V roce 1895 bylo v celém Předlitavsku celkem 43 akciových pivovarů s úhrnným objemem kapitálu přes 53 milionů korun. Do roku 1912 se jejich počet téměř zdvojnásobil na 78 a objem akciového kapitálu se ztrojnásobil na více než 163.000.000 korun.

Ačkoliv volná soutěž mezi pivovary běžela již několik let na plné obrátky a koncem 19. století se již objevovaly první náznaky směřující k jejímu omezení, to nejpodstatnější ve vývoji ostravského pivovarnictví se mělo teprve odehrát. V průběhu 90. let dostal konkurenční boj nový – nacionální – rozměr. Pivo jako předmět každodenní spotřeby, jehož rozšířená konzumace zasahovala všechny sociální vrstvy, mělo ideální předpoklady k tomu, aby sehrálo roli prostředku v procesu národní emancipace Čechů a účinného ekonomického nástroje k uskutečnění národních politických cílů v česko-německém soupeření. V rámci širšího obecně politického dění tak i v Moravské Ostravě došlo k jevu, který měl svůj předobraz již v řadě jiných měst českých zemí. V poslední třetině 19. století a ještě i na počátku 20. století vznikaly národně motivované české akciové pivovarské podniky v kontrapozici ke starým měšťanským pivovarům, ovládaným německými vlastníky, např. v Plzni, Praze, Českých Budějovicích, Olomouci (Holic), Prostějově a jinde. Lze dokonce hovořit o určité vlně v zakládání českých pivovarů, která se neomezovala jen na větší města a střediska průmyslu a která příznačně kulminovala kolem roku 1897, tak významně pro českou národní politiku. K založení českého konkurenčního závodu v Moravské Ostravě došlo právě v té době, ovšem celá jeho geneze měla složitější a dlouhodobější průběh.

I když mezi ostravskými pravovárečníky byla rovněž část starých měšťanských elit hlásící se k českému vlastnictví, majoritu v jejich společenství měli bezpochyby Němci. Proto také ostravští Češi vnímali místní měšťanský pivovar jako výhradně „německý“ a nesmířili se ani s pronájmem a prodejem pivovaru německému Židu Strassmannovi. Už v 80. letech 19. století se mezi členy české národní strany poprvé objevila myšlenka založení konkurenčního podniku, jejíž uskutečnění se s nadějami očekávalo od jedné z mála českých ekonomických elit v regionu, důlního podnikatele Vladimíra Vondráčka. Jejich přirozeným spojencem se stali rolníci z okolních českých vesnic, kteří si chtěli zajistit garantovaný odbyt pro svoji produkci ječmene, aniž by museli svádět nerovný boj s kvalitnější hanáckou surovinou, či se dostat do závislosti na obchodnících se sladem. Proto již v roce 1891 iniciovali schůzky v Hrabové a Staré Bělé, na nichž jednali o možnosti zřídit na Ostravsku rolnický akciový pivovar. Při té příležitosti mělo být mezi účastníky vybráno snad až 42.000 zlatých ve prospěch zamýšleného podniku. Poté celý projekt na tři roky usnul, aby v listopadu 1894 byla svolána nová schůzka rolníků do Zábřehu nad Odrou. Na jaře příštího roku pak vyslovil tomuto záměru svoji podporu také Zemědělský spolek pro severovýchodní Moravu, který jmenoval přípravný výbor v čele s Josefem Mnohoslavem Kadlčákem.

Paralelně s touto iniciativou rozehrávali svůj plán rovněž národovci

Projekt nové varny Strassmannova pivovaru, 1889 (AMO)

Český akciový pivovar v Mor. Ostravě.

P. T.

Na základě svolení vysokého c. k. ministerstva ze dne 11. června 1897 č. 17602. byly výnosem vysokého c. k. místodržitelství v Brně ze dne 27. září 1897 č. 33957. stanovy „Českého akciového pivovaru v Mor. Ostravě“ schváleny, i dovolujeme si pány upisovatele akcií zvatí ku

23871

ustavující valné hromadě,

která konati se bude

v neděli dne 24. října 1897 o 3. hodině odpol.
ve velkém sále Národního domu
v Mor. Ostravě.

Na denním pořádku jest:

1. Přečtení a přijetí schválených stanov.
2. Volba 9 členů správní rady a tří náhradníků.
3. Volba tří revisorů účtů a 1 náhradníka.
4. Usnesení o smlouvách ve příčině zřízení provozovárny.

V M. OSTRAVĚ, dne 8. října 1897.

Zařizující výbor českého akciov. pivovaru v Mor. Ostravě:

Vojtěch Fiala.

Legitimace k valné hromadě a hlasovací lístky vydávají se v kanceláři občanské záložny pro Mor. Ostravu a okolí v sobotu dne 23. t. m. v úředních hodinách a v neděli dne 24. října t. r. od 9—12 hod. dop. nebo od 2—3 hod. odp.

Národní listy vydaly 14.10.1897 inzerát o ustavení pivovaru

z prostředí formujícího se politického tábora ostravských mladočechů, jejichž program vycházel z premisy, že „Moravská Ostrava je klíč ke Slezsku“. Jedním z prvních cílů, které si vytkli v hospodářské oblasti, bylo založení nového akciového pivovaru, který by se stal výraznou konkurencí Strassmannovi. Již v roce 1893 odkoupil Konstantin Grünwald ml., člen rodiny ostravských velkoměšťanů a pravovárečnicků, tak aby nevzbudil žádnou větší pozornost veřejnosti, tzv. Alscherovu parní cihelnu na Fifejdách za 55.000 zlatých, kterou o dva roky později a s desetitisícovým ziskem prodal konsorciu tvořenému Vojtěchem Fialou, Františkem Jurečkem a Václavem Polívkou. V tu chvíli už začínal být skutečný záměr akterů transakce mnohem jasnější a počátkem následujícího roku proběhla veřejná schůzka přípravného výboru, na níž se rozhodlo o využití pozemků bývalé cihelny pro stavbu akciového pivovaru s roční kapacitou až 100 tisíc hl. Současně byly schváleny stanovy a projednány plány stavby. Způsob, jakým byly pozemky odprodány, později vyvolal vlnu kritiky u části akcionářů, kteří zakladatele českého pivovaru podezřívali z obohacování se na úkor společnosti. JUDr. Edmund Palkovský, čelný představitel české politiky na Ostravsku, pak musel poněkud šroubovaně hájit přípravný výbor tím, že bylo nutné zamezit spekulantům v nadsazování prodejní ceny pozemků a zároveň bylo třeba zabránit protistranám v možném kladení překážek národnímu podniku. Tím ovšem nijak nezdůvodnil tak vysoký rozdíl v ceně, takže jako pravděpodobnější se spíše jeví vysvětlení, že i na „obětech přinášných na oltář vlasti“ se podle možností dalo občas slušně vydělat.

Bezprostředně po zveřejnění záměru vystavět v Moravské Ostravě akciový pivovar byla zahájena masová agitace, k jejímuž účelu sloužilo vydání propagačního prospektu s informacemi o důvodech založení pivovaru a jeho hospodářských předpokladech. Byl zdůrazňován politický význam podniku naplňujícího české národní hospodářské zájmy v regionu. Neotálelo se ani s vyhlášením veřejného upisování akciových podílů, které bylo možné skládat u Živnostenské banky pro Čechy a Moravu v Praze a její brněnské filiálky, dále u Občanské záložny pro Moravskou Ostravu a okolí a v Centrální záložně Opavské. Základní kapitál nové společnosti měl činit 500.000 zl., rozdělených do 2.500 kusů akcií na jméno po 200 zl. Současně se agitátoři pro Český akciový pivovar rozjeli do okolních venkovských obcí Paskova, Hrabové, Poruby, Svinova, Heřmanic nebo Zábřehu nad Odrou, aby zde mobilizovali co největší počet drobných investorů, bez nichž by celý projekt neměl šanci na úspěch. Vše běželo až nad očekávání podle plánu. Do konce února 1896 bylo upsáno akcií za celkem 410.000 zl.

Počátkem dubna 1896 byla podána žádost o stavební povolení pro nový pivovar. O měsíc později proběhla volba zřizovacího výboru proponované společnosti. V něm zasedli úředník a majitel realit Vojtěch Fiala, advokát Dr. Edmund Palkovský, vrchní inženýr Josef Hýbner, obchodník Konstantin Grünwald ml., obuvník Augustin Podešva, velkoměšťan Rudolf Stalmach, státní úředník a majitel domu Josef Žilka, stavební podnikatel a majitel pozemků Jakub Gajda, horní inženýr Václav Polívka (všichni z Moravské Ostravy), dále vrchní správce hor ve výslužbě Václav Macourek, řezník Ludvík Nabělek (oba z Polské Ostravy) a rolník Josef Berger ze Staré Bělé, jehož přítomnost mezi zakladateli ukazuje na spojitost se starším projektem rolnického pivovaru. Nyní ovšem teprve začaly skutečné potíže. Proti zamýšlené stavbě vznesly hned na počátku jejího projednávání protest téměř všechny zainteresované strany, kterými byly zejména obec Moravská Ostrava (Dr. Gustav Fiedler a starosta Adalbert Johanny), továrník Wilhelm Reimann a hrabě Johann Wilczek (oba zastupovaní Dr. Karlem Richterem), Severní dráha Ferdinandova (zastoupená Dr. Aloisem Hilfem) a obec Přívoz (starosta Wilhelm Müller). Je zřejmé, že odpor proti českému pivovaru byl motivován zejména politicky a že odpůrci hájili zájmy muže, který po celou dobu zůstával nezávisle stranou a do vývoje událostí otevřeně nikdy nezasahoval. Postavou v pozadí nebyl samozřejmě nikdo jiný než Markus Strassmann, v té době již vlivný komunální politik a představitel německého velkopřemyslu na Ostravsku, takže celá záležitost nesla jisté plutokratické rysy.

Odpůrci českého pivovaru založili svoji argumentaci na vodním právu a tvrdili, že pivovarský závod na Fifejdách svými dvěma studnami způsobí odvedení veškeré spodní vody z rozsáhlého prostoru Horního pole až na hranice katastru Přívozu, čímž způsobí nejen vyschnutí vodních zdrojů na sousedních pozemcích, ale ohrozí též zásobování veřejných vodovodů v Moravské Ostravě a v Přívoze. To byl samozřejmě argument velmi silný a stěžovatelé ho navíc podepřeli expertními posudky profesorů Adolfa Friedricha a Gustava Adolfa Kocha z vídeňské Hochschule für Bodencultur. S otázkou oprávněnosti takových obav však nebylo zcela jasno, neboť podle odborné analýzy Viléma Jičínského, jenž se v hydrologických podmínkách na Ostravsku zevrubně seznámil při průzkumu zdejších uhelných ložisek, podobné nebezpečí vůbec nehrozilo. Pozici odpůrců stavby však oslabovala hlavně skutečnost, že na Fifejdách byla jen o několik let dříve vybudována Strassmannova komerční sladovna, která ze své studny napájela vlastní provoz i vzdálený pivovar, proti čemuž ale žádné námítky vzneseny nebyly.

Není tedy divu, že stavbu pivovaru nakonec okresní hejtmánství v Místku v prosinci roku 1896 povolilo. Odpůrci se však nehodlali jen tak vzdát a rozpoutali právní bitvu. JUDr. Palkovský, zastupující českou stranu, byl přesvědčen, že „*stížnosti proti podniku našemu jsou liché, any nemají jiného účelu, nežli podnik náš z národních politických a konkurenčních důvodů zdržeti*“, ovšem přesto byl nucen podat ministerstvu orby odvolání proti právnímu názoru moravského místodržitelství a dokonce zaangažovat v této věci svého brněnského kolegu JUDr. Otakara sv. p. z Pražáků. Místodržitelství sice nezpochybnilo stavbu z živnostenského hlediska, ale v otázce vodoprávní se snažilo pro pivovar stanovit maximální spotřebu vody, což se pochopitelně nezamlouvalo jeho zřizovatelům. Spor se vlekl celé dva roky a ukončil jej až výnos C. k. Správního soudního dvora, který s definitivní platností rozhodl, že stavbě pivovaru z právního hlediska nestojí nic v cestě.

JUDr. Edmund Palkovský (1858-1930)

Český akciový pivovar v Moravské Ostravě, asi 1906 (T4330)

ČESKÝ AKCIOVÝ PIVOVAR V MOR. OSTRAVĚ.
Akiový kapitál 1.200.000 korun měny
zákonem ze dne 2. srpna 1892 ř. z. č. 126 ustanovené.

Číslo 904

AKCIE

společnosti

„ČESKÝ AKCIOVÝ PIVOVAR V MOR. OSTRAVĚ“

na 400 korun

(čtyři sta korun)

měny zákonem ze dne 2. srpna 1892 ř. z. č. 126 ustanovené,
kteroužto akci se panu

P. Antonínu Dosedlaovi v Městku

*jako vlastníku této akcie, zajišťuji všechna práva na veškerém
majetku a výnosu společnosti „Český akiový pivovar
v Mor. Ostravě“, která podle stanov společnosti hříděmu
akcionáři přísluší.*

V Mor. Ostravě, dne 1. listopadu 1897.

Český akiový pivovar v Mor. Ostravě.

V. Fiala
předseda

Josef Hlubek
zastupitel

Winter & Pitt, papírna Praha

Paradoxně přišlo toto rozhodnutí v době, kdy již byla celá stavba hotova. Podle projektu pražské firmy Novák & Jahn, továrna na stroje, začala výstavba pivovaru v červnu 1897. Autorem projektu byl technik strojovny Ing. Čeněk Havlík, jemuž také správní výbor svěřil dohled nad celou stavbou. Pivovar sestával ze dvou výrobních budov. V jedné z nich, jejíž stavbu prováděl stavitel František Jureček, se nacházela dvojgarniturní varna se strojovnou a kotelnou. Kapacita varny činila 100 hl na jeden var a počáteční roční produkce byla při jednom varu denně propočítána na 30.000 hl. Druhou budovu s chladným hospodářstvím a kvasírnou stavěl arch. Bohumil Židlický. Nedílnou součástí celého areálu pivovaru byla rovněž jednopatrová administrativní budova s bytem sládků, kterou stavěl taktéž František Jureček. Stavba celého pivovaru byla dokončena na jaře 1898, definitivní kolaudační rozhodnutí bylo po všech průtazích a dodatečných schváleních změn projektu vydáno až v sobotu 11. listopadu 1899.

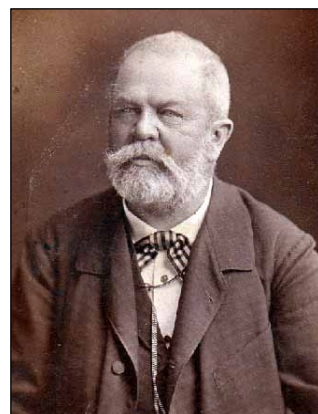
Ustavující schůze akciové společnosti Českého akciového pivovaru provozující pivovar proběhla v neděli 24. října 1897 v sále Národního domu v Moravské Ostravě. Čtyři dny poté se na své první schůzi sešla také nově zvolená devítičlenná správní rada, do značné míry složená z lidí ve zřizovacím výboru pivovaru. V čele správní rady zasedl Josef Hýbner, jejími členy se stali Konstantin Grünwald ml., Václav Polívka, Rudolf Stalmach, Edmund Palkovský, Augustin Podešva, Václav Macourek a Josef Berger.

Akciový kapitál společnosti činil nakonec 1.200.000 K, rozdělených do 3.000 akcií po 400 K. Pro zřízení společnosti bylo nutné složit hotově alespoň dvě třetiny tohoto kapitálu, tedy 800.000 K, což se také stalo. Každý rok se volbou měla obměňovat třetina členů správní rady. Jedno z ustanovení stanov pamatovalo rovněž na to, aby ve správní radě nemohl zasednout nikdo, kdo je majitelem, funkcionářem nebo je ve služebním poměru k podniku konkurenčnímu, ale také nikdo, kdo je ve švagrovství nebo jiném příbuzenském poměru k některému z členů správní rady, a to až do čtvrtého pokolení. Hluboký význam tohoto zajímavého ustanovení se nám plně vyjeví, uvědomíme-li si, kam vedla neexistence takového omezení u zakcionovaného Strassmannova pivovaru, o čemž ještě bude řeč.

Prvním sládkem Českého akciového pivovaru se stal František Hörbinger z Radnic na Plzeňsku, správou závodu byl pověřen Čeněk Rychlík, rodák z Chrudimi, jehož předchodcem působil v litovelském pivovaru. Ve středu 18. května 1898 byla provedena první várka a do konce roku pivovar vyrobil 20.257 hl piva. První slavnostní výstav s ochutnávkou se konal v Národním domě v Moravské Ostravě v neděli 4. září 1898 a kromě významných osobností české části ostravské společnosti se jej účastnili i zástupci firem podílejících se na výstavbě pivovaru. V následujícím roce se výroba zvýšila na 46.980 hl. Český akciový pivovar vařil podobně jako Strassmann čtyři druhy pív. Březňák, klasický ležák, speciální pivo Královské (světlý ležák plzeňského typu) a tmavé pivo Ostravský havíř. Již v roce 1901 došlo v českém akciovém pivovaru ke změně na postu sládků. Františka Hörbingera vystřídal teprve třicetiletý Emanuel Kavala, rodák z Rohatce u Roudnice n. L., který do Ostravy přišel z Kutné Hory.

Národní dům v Mor. Ostravě byl klíčovým pro rozvoj pivovaru (P0862)

František Hörbinger (1855- ?)

Ukázky etiket používaných Českým akciovým pivovarem v Moravské Ostravě v letech 1900-1930 (sbírka AR a sbírky soukromých sběratelů)

Vznik konkurenčního českého závodu přímo v Moravské Ostravě byl bezesporu hlavní pohnutkou, která vedla rovněž Markuse Strassmanna k provedení nezbytných kapitálových a majetkoprávních změn v jeho podniku. Stejně by byl s největší pravděpodobností nucen vzhledem k obecnému trendu v rakouském pivovarnictví, směřujícím ke koncentraci kapitálu a výroby, dříve či později tyto změny provést tak jako tak, ovšem nástup konkurenčního Českého akciového pivovaru ho přinutil jednat bezodkladně. Ještě do konce 19. století byla připravena transformace původní rodinné firmy v akciovou společnost.

Přitom je třeba vzít v potaz, že pro Markuse Strassmanna to nebyla nikterak jednoduchá záležitost. V jeho případě se jednalo o klasický středostavovský podnik, založený na úzce rodinném podnikání a principu generačně přenášené kontinuity, který po celá desetiletí cílevědomě budoval vlastními silami. Takový podnik byl chápán jako společné dědictví a jeho étos spočíval v přesvědčení, že základ pro dlouhotrvající existenci podniku je rodina. Markus Strassmann jako podnikatel stál vždy na pozici „Herr-im-Haus“, vyznačující se patriarchálním a autokratickým vedením firmy, nedůvěrou k lidem mimo rodinu a mentalitou „obležení“, jejíž substancí bylo obranné chování a rezervovanost ke všem zvnějšku. Proto měla také transformace jeho rodinné firmy v akciovou společnost specifické průvodní znaky, jejichž možnosti dosahu se plně projeví až o několik desetiletí později.

Přeměnu rodinného podniku v akciovou společnost uskutečnil Markus Strassmann podle vyzkoušeného vzoru, zprostředkovaného mu osobní známostí s Maximilianem Koberem. Nevíme bohužel zcela jistě, kdy a za jakých okolností se tito dva generační soupeřníci, sblížili. S největší pravděpodobností se tak ale stalo při některém z profesních setkání rakouských pivovarníků, která se ve druhé polovině 19. století konala pravidelně ve Vídni. Maximilian Kober byl erudovaným sládkem, jenž své zkušenosti sbíral v pivovarech ve Vídni, Leobenu a Mnichově, řídil rovněž pivovar arcivévody Albrechta v Haliči (Žywiec). Od roku 1860 byl vlastníkem jednoho z největších rakouských pivovarů, štyrského Gösser Brauerei, a v roce 1893 provedl jeho přeměnu z původní rodinné firmy v akciovou společnost. Tato transformace měla určité know-how, které o několik let později použil rovněž Markus Strassmann. Skladba rozhodujících akcionářů a investorů byla navíc u obou pivovarů identická.

Na úterý 6. června 1899 byla svolána do Moravské Ostravy ustavující valná hromada akciové společnosti „Mährisch-Ostrauer Bierbrauerei- und Malzfabriks-Aktien-Gesellschaft, vormals M. Strassmann“, česky Moravsko-ostravský pivovar a sladovna, dříve M. Strassmann. Zúčastnilo se jí celkem 42 investorů, což bylo oproti 187 upisovatelům akcií Českého akciového pivovaru značný rozdíl. Ze zápisu z této schůze, jakož i ze stanov se dozvídáme, že společnost byla založena za účelem odkoupení majetku od Markuse Strassmanna, který byl kromě výrobních budov a zařízení samotného pivovaru tvořen rovněž sladovnou a četnými nemovitostmi v Moravské Ostravě. Tento rozsáhlý majetek byl oceněn na bezmála dva a půl milionu korun. Akciový kapitál společnosti dosahoval stejné výše, tedy 2.500.000 K, rozdělených do 6.250 kusů akcií na majitel po 400 K. Tři dny před konáním ustavující valné hromady byly u vídeňského bankovního domu Dutschka & Co. a u Mährisch-Ostrauer Handels- und Gewerbe-Bank v Moravské Ostravě složeny obligatorní tři čtvrtiny akciového kapitálu. Společnost zaplatila Markusi Strassmannovi za jeho majetek jednak hotovými penězi, jednak akciemi. Strassmann obdržel 2.500 kusů akcií v celkové nominální hodnotě 1.000.000 K, což představovalo 40% podíl ve společnosti. Zbývající část kupní ceny byla Strassmannovi vyplacena hotově ze složeného akciového kapitálu.

Markus Strassmann (1831-1903)

A0869 - Akcie Moravsko-ostravského pivovaru a sladovny, dříve M. Strassmann na 400 K, vydaná 6. 6. 1899, tisk H. Engel & Sohn, Wien.

Jméno akcionáře	počet ks	nominál	podíl v %
Markus Strassmann, Mor. Ostrava	2.500 ks	1 000 000 K	40,00%
Ferdinand Figdor	475 ks	190 000 K	7,60%
H. & M. Gebrüder Reitzes	375 ks	150 000 K	6,00%
Georges von Metaxa, Wien	300 ks	120 000 K	4,80%
Emil Weinberger, Wien	300 ks	120 000 K	4,80%
Leopold Löwy, Wien	250 ks	100 000 K	4,00%
Theodor Kantor, Wien	250 ks	100 000 K	4,00%
Bankhaus Ephrussi & Co.	250 ks	100 000 K	4,00%
Bankhaus Dutschka & Co. Wien	154 ks	61 600 K	2,46%
Moritz Pflaum, Wien	150 ks	60 000 K	2,40%
L. Schott	125 ks	50 000 K	2,00%
Bernhard Rosenthal	100 ks	40 000 K	1,60%
J. H. Ascher	75 ks	30 000 K	1,20%
Hugo Fuchs	50 ks	20 000 K	0,80%
Hermann Korty	50 ks	20 000 K	0,80%
Julius Thausing	50 ks	20 000 K	0,80%
Živnostenská banka v Praze	10 ks	4 000 K	0,16%
Ostatní drobní akcionáři	786 ks	314 400 K	12,58%

< Přehled největších akcionářů Strassmannova pivovaru

Kromě Strassmanna se největšími akcionáři stali vídeňští bankéři a různí investoři, jak uvádí tabulka. Na zbývajícím kapitálu se podíleli drobní akcionáři z řad ostravského podnikatelství, technické inteligence nebo svobodných povolání. Např. advokáti JUDr. Emil Reik, JUDr. Karl Richter, JUDr. Richard Munk, podnikatelé Dr. Max Böhm, Arnold Elbertzhagen, Karl Glassner, Nathan Lichtenstern, Wilhelm Samuely, dále bankéř Siegmund Czuczka, stavební podnikatelé Hans Ulrich, bratři Adolf a Max Löwyové, Ing. Berthold Buxbaum, profesor zemské reálky Alois Schwarz a mnozí další. Menší část akcií v pivovaru vlastnila také Živnostenská banka pro Čechy a Moravu v Praze, což bylo nejspíš motivováno strategickým zájmem získat právo účasti na valných hromadách pivovaru a přístupu k informacím zevnitř podniku. Na rozdíl od investorů Českého akciového pivovaru, který v podstatě s malými akcionáři stál a padal, byla u Strassmannova pivovaru uvolněna pro tuto skupinu investorů jen asi desetina kapitálu.

mu dával dostatečné záruky, že on ani jeho nástupci neztratí v podniku dominantní postavení. To se ostatně projevilo hned při volbě prvního představenstva společnosti a obsazení vedoucích postí v závodu. Do devíti křesel určených pro členy správní rady usedli vedle Markuse Strassmanna továrník Arnold Elbertzhagen, obchodník a majitel realit Alois Farbowsky, advokát a Strassmannův zeť JUDr. Max Hüttner, vídeňský pivovarník Leopold Löwy a vídeňští bankéři Theodor Kantor, Georges von Metaxa, Moritz Pflaum a Emil Weinberger. Předsednictví rady bylo vyhrazeno Strassmannovi, jeho zástupci se stali Arnold Elbertzhagen a Leopold Löwy. Řádně zvolené prezidium pak jmenovalo do vrcholných manažerských funkcí oba nejstarší Strassmannovy syny. Prvorozenému Adolfovi byl určen post výkonného ředitele, zástupcem ředitele pro obchodní záležitosti podniku se stal jeho o čtyři roky mladší bratr PhDr. Ernst Strassmann, absolvent studia chemie na Filozofické fakultě univerzity ve Vídni.

I když se nová společnost kapitálově opírala o vídeňské banky, potřebovala nezbytně silného finančního partnera také přímo v místě svého působení. Takovým partnerem se stala Mährisch-Ostrauer Handels- und Gewerbe-Bank, která byla založena 5. března 1898 a v jejíž správní radě zasedal rovněž Adolf Strassmann. Akciový kapitál banky byl zpočátku jen 800.000 K a v roce 1905 se zvýšil na dvojnásobek. Při jejím zakládání se evidentně muselo pospíchat a co nejdříve odpovědět na expanzi české Živnostenské banky do regionu a její spojení s Českým akciovým pivovarem. Živnostenská banka se podílela na jeho vzniku a pro rozvoj svých obchodů v Moravské Ostravě tu od 1. ledna 1898 zřídila svoji filiálku. Okruhy akcionářů Strassmannova pivovaru a nově vzniklého bankovního ústavu byly stejně jako správní rady obou firem personálně propojeny a společně utvářely pletivo sítě kontaktů a osobních vazeb představitelů komunálních elit v Moravské Ostravě.

Přechod vlastnických struktur k akciovým společnostem a vstup bankovního kapitálu do pivovarnictví byly základním předpokladem pro zajištění finančního krytí rozsáhlých investic do technické a technologické modernizace a hlavním průvodním znakem koncentrace výroby a kapitálu v pivovarském průmyslu. Zcela nové možnosti ve výrobě piva otevíraly zejména elektrizace a motorizace. První desetiletí 20. století byla v pivovarnictví spojena rovněž s nebývalým rozvojem výroby lahvového piva a jeho mechanizací. Souviselo to totiž výrazně s užíváním piva jako součásti pitného režimu dělníků v rostoucím stavebnictví, ale i v jiných průmyslových odvětvích.

Pivovarnictví dokonce patřilo mezi obory určující profil průmyslu v českých zemích a koncentrace u něj na počátku 20. století šla rychlým tempem. Vlastní poptávkou příznivě stimulovalo hospodářský rozvoj dalších výrobních odvětví. Necháme-li stranou zvyšující se spotřebu surovin (uhlí, dřeva, obilí, chmele aj.), skýtala technická modernizace výroby piva, která akcelerovala zvláště od konce 19. století, časté příležitosti pro stavebnictví, kovovýrobu a nejnověji elektrotechnický průmysl.

Růst pivovarnictví proto logicky začal opět přitahovat zvýšenou pozornost eráru, který v něm hledal vhodný zdroj pro státní fiskus. Otázka zdanění výroby, potažmo konzumace piva byla ve všech dobách politicky velmi citlivou záležitostí, ale od konce 19. století se z ní stávalo výbušnější téma víc než kdykoli předtím. Vedle státu, jenž chtěl touto cestou kromě klasického okamžitého vylepšování svých příjmů také řešit alarmující vývoj zemských rozpočtů, se objevovaly snahy místních samospráv zajistit finance pro rozsáhlé veřejné výdaje pomocí obecních přírážek k dani z konzumu piva.

Dalším z průvodních znaků dovršené industrializace pivovarnictví pak bylo zformování uvědomělého, sociálně vyhraněného

Sídlo Moravsko-ostravské obchodní a průmyslové banky, 1906 (P0577)

Sídlo filiálky Živnostenské banky pro Čechy a Moravu, 1908 (P1855)

a organizovaného průmyslového dělnictva. Pivovary se musely vyrovnávat se stupňujícími se požadavky námezdních dělníků a jejich nátlakovými akcemi. Pivovarské dělnictvo přitom disponovalo účinnými nástroji sociálního boje, z nichž k nejsilnějším patřil bojkot piva. K tomu všemu se navíc přidávala problematická závislost pivovarů na provozovateli hostinských a výčepních živností, zprostředkovávajících cestu piva od výrobce až ke koncovému spotřebiteli.

V teoretické rovině ekonomický liberalismus předpokládal, že volná soutěž v obchodu pivem přivodí žádoucí konkurenci v dodavatelsko-odběratelských vztazích, která bude pozitivně působit jak na kvalitu zboží, tak také na příhodnost spotřebitelské ceny. Tato očekávání se do jisté míry naplnila, ovšem v praxi začal systém v průběhu několika málo let povážlivě drhnout. Dravost neomezené konkurence nutila účastníky soutěže k tomu, aby ve snaze zajistit si stálý okruh odběratelů uzavírali s hostinskými zásobovací dohody, v nichž nabízeli různé bonusy jako například určité množství piva zdarma, cenové slevy, bezplatné dodávky ledu či mláta apod. Pivovary fungovaly vůči hostinským také jako banky a prostřednictvím úvěru dostávaly své odběratele do dlouhodobé závislosti, z níž se bylo možné vyvázat často jen vykoupením jiným pivovarem.

Na druhou stranu se mezi pivovarníky množily stížnosti na neseriózní chování některých hostinských, kteří konkurenci mezi pivovary bezostyšně zneužívali. Hostinští prý často neplatili za odebrané zboží, a když jim daný pivovar odmítl další dodávky, prostě jen přešli k jinému výrobci. Způsobem hraničícím až s vydíráním vymáhali takovito podnikavci na pivovarech nejruznější výhody jako třeba bezúročné finanční půjčky ke krytí svých soukromých investic, odkup určitého zboží jako krmiva, steliva a podobně. Požadovali také poskytnutí povozu za výhodnou cenu, zajištění pracovního místa pro příbuzného a mnohé další.

Ať už byla vina za danou situaci více na straně pivovarů, či hostinských, od 90. let 19. století začali pivovarníci stále hlasitěji hovořit o nutnosti regulace trhu. Jelikož stát, který by měl plnit úlohu hlavního regulátora hospodářské soutěže, byl ve svých reakcích pozdější a těžkopádný, přišla ke slovu jako první iniciativa zdola. Za tím účelem v jednotlivých zemích Předlitavska vznikaly tzv. ochranné pivovarské spolky, členství v nichž mělo navíc posílit možnosti kolektivně čelit narůstajícím tlakům daňové zátěže a sociálních požadavků zaměstnanců. V únoru 1895 se konala v Německém domě v Brně ustavující schůze spolku „Der mährische Brauherrverein“, o čtyři roky později byla v Olomouci ustavena „Jednota českých pivovarů a sladoven na Moravě“ a v roce 1900 byl založen „Der schlesische Brauherrverein“ se sídlem v Opavě.

Jedním z prvních konkrétních projevů formujícího se pivovarského kartelu bylo na Ostravsku řešení otázky obchodníků lahvoým pivem, která se na konci 19. století stala velmi ožehavou a která byla nakonec ošetřena legislativní úpravou z roku 1899. O rok později byl vnesen velký neklid také mezi ostravské hostinské. Většina moravských a slezských pivovarů sdružených ve výše zmíněných spolicích tehdy mezi sebou uzavřela tzv. dohodu a rozhodčí smlouvu, jejíž součástí byla mj. ustanovení o rozdělení trhu a omezení nejruznějších výhod poskytovaných hostinským. Dohoda byla postavena na několika fundamentálních principech, z nichž se převážná část vztahovala k hostincům:

1. byla stanovena minimální prodejní cena piva, aby se tak zabránilo dumpingovému prodeji;
2. všechny bonifikace, které byly dosud poskytovány hostinským jako skrytá forma dumpingu, zanikly;
3. půjčky a finanční podpory hostinským byly běžným způsobem úročeny a jistěny zárukami;
4. každý hostinský, který byl k stanovenému datu odběratelem konkrétního pivovaru, nesměl být přetahován jiným pivovarem - přechod odběratelů mezi pivovary byl nadále možný pouze za náhradu, která se vypočítala z průměrného měsíčního odbytu v daném hostinci.

U dohody se mj. obnažovaly hranice konzistence národních hospodářských zájmů, hájených pivovary zakládanými na bázi českého ekonomického nacionalismu, jejichž vlastníci v tomto případě nepociťovali při spolupráci s pivovary svázanými s německým kapitálem vnitřní rozpor. Český akciový pivovar v Moravské Ostravě se tak jen několik málo let po svém založení pragmaticky spojil pod kartelovou úmluvou se svým největším konkurentem, kterého ovšem například ostravští pokrokaři, mezi nimiž byli i významní akcionáři českého pivovaru, neoznačili ve svém listu jinak než jako „jednu z opor germanisace našeho kraje“.

S nástupem 20. století tak ostravské pivovary vstupovaly do období charakterizovaného novými příležitostmi k výrobní i kapitálové expanzi, ale

Ukázky dobových etiket Moravsko-ostravského pivovaru a sladovny, dříve M. Strassmann, užívané v letech 1900-1920 (sbírky soukromých sběratelů)

i vzrůstajícím vlivem bankovního kapitálu, zvyšujícím se tlakem fiskalizmu a v neposlední řadě vyhrocující se nacionální i sociální konfrontací ve společnosti, které se promítaly rovněž do hospodářské sféry. Bylo jen příznačné, že v té době už zbývalo Markusi Strassmannovi, ztělesňujícímu pivovarnictví 19. století se všemi jeho proměnami, jen několik let života a po jeho smrti v roce 1903 převzala vedení transformovaného podniku generace dědiců. Oba starší synové si ponechali v pivovaru výkonné řídicí funkce a akciový podíl ve společnosti byl podle testamentu rozdělen mezi jedenáct Strassmannových dětí a vdovu Terezii. Adolf Strassmann, jemuž připadl největší dědický podíl, mimoto obsadil po svém otci uvolněné místo ve správní radě, do jejíhož čela usedl vídeňský pivovarník Leopold Löwy.

Jak napovídají zprávy z valných hromad, začala se počátkem 20. století jistým způsobem proměňovat i struktura akcionářů Českého akciového pivovaru, jejichž počet se snižoval, a tím byla odstraňována přílišná rozdrobenost podílů hrozící ochromením akceschopnosti celé společnosti. To mělo zřejmě spojitost i se snahou nového vedení společnosti vyloučit z práva na ovlivňování chodu podniku držitele příliš malých podílů (méně než 5 akcií). V roce 1905 usedl do čela správní rady Českého akciového pivovaru Konstantin Grünwald ml., místopředsedou se stal Vojtěch Fiala.

Strassmannův pivovar měl oproti Českému akciovému od počátku výhodu dvojnásobně vyššího akciového kapitálu i zanedbatelné míry startovní úvěrové zátěže. Nepřekvapí proto, že Strassmann také vykazoval v prvních letech po své transformaci v akciovou společnost dvakrát vyšší zisky než nová místní konkurence a že investice akcionářů se zhodnocovaly přívětivějšími dividendami. Koncem prvního decenia 20. století se však hospodářské výsledky obou pivovarů začaly v některých ukazatelích vyrovnávat. Rozdíl v kapitálové síle se neměnil, stejně jako v úrovni bilančního úhrnu, v níž Český akciový pivovar zaostával přibližně o čtvrtinu. V objemu výroby však český pivovar stáhl svoji počáteční 50% ztrátu na Strassmanna na pouhých 15 % kolem roku 1911. Obě společnosti se vyrovnaly ve vykazovaném čistém zisku a akcionáři Českého akciového pivovaru se dokonce od roku 1905 těšili vyšším příjmům z dividend.

Pozitivních hospodářských výsledků Českého akciového pivovaru bylo dosaženo za cenu rostoucího zadlužení společnosti, které právě kolem roku 1910 dosáhlo až 1/3 bilančního úhrnu, zatímco u Strassmannova pivovaru se míra zadlužení pohybovala mezi 10 až 20 % bilančního úhrnu a v příznivých letech dokonce klesala i k 5 %. Různé finanční půjčky navíc český pivovar zužitkovával hlavně k budování odběratelské sítě cestou úvěrování hostinských. Mezi léty 1908–1910 připadlo přibližně 80 % pohledávek společnosti na směnky a hypotekární zápůjčky. Zvýšené náklady si vyžádal také pronájem, respektive nákup okolních menších pivovarů (Příbor, Valašské Meziříčí) a rozšíření počtu prodejních skladů. Lze však konstatovat, že myšlenka českého národního pivovarského podniku na Ostravsku došla svého naplnění, český pivovar se hospodářsky prosadil a prokázal schopnost konkurence.

Ostravské pivovarnictví se na počátku 20. století stalo významnou součástí zdejšího průmyslového sektoru, a to nejen z hlediska vlastní výroby a s ní spojených pracovních příležitostí, ale též v návaznosti na sektory zemědělství a obchodu a služeb. Krátce před první světovou válkou Strassmannův pivovar také poprvé pronikl mezi dvacet největších pivovarů Předlitavska a na Moravě a ve Slezsku mu připadala nesporná vůdčí role. Konkurenční Český akciový pivovar o mnoho nezaostával a poslední předválečná léta věstila stoupající tendenci jeho hospodářského významu a zajištění existence i do budoucna. Před oběma ostravskými podniky ovšem teprve stála naprosto bezprecedentní zatěžkávací zkouška.

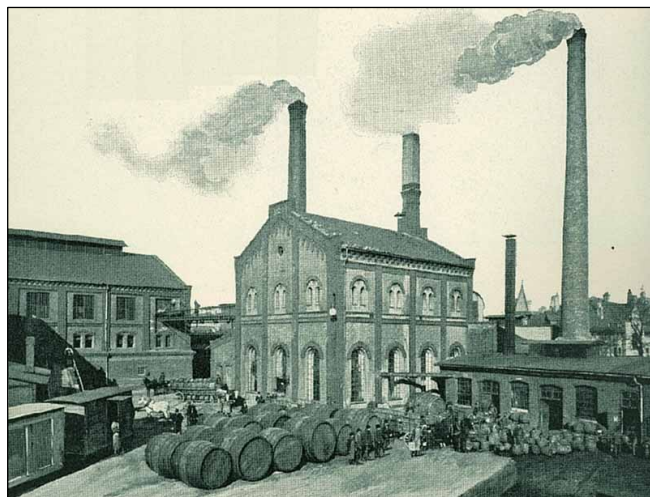
Ekonomicky devastující důsledky první světové války se v ostravském pivovarnictví nezačaly projevovat hned od počátku. V prvních měsících bezprostředně po vyhlášení válečného stavu nastal prudký propad odbytu, který zejména v průmyslové oblasti klesl až ke 40 % běžného prodeje v posledním mírovém roce. Koncem roku 1914 však začala růst poptávka po pivu v Haliči a od roku 1915 též v oblasti ruského Polska, kde vzhledem k přechodu fronty přestaly fungovat tamní závody a kde pochopitelně táhl zvýšenou spotřebu piva významným způsobem i vojenský erár. Byl to zejména Strassmannův pivovar, který využil své výhodné polohy a uvolněné odbytové možnosti zhodnotil. Pro ten účel musel odkoupit též nenaplněné výrobní kontingenty pivovarů z jižní Moravy a z Čech, neboť na letní měsíce roku 1915 byla produkce piva státem regulována na 75 % průměrné výroby z let 1912 a 1913.

Od února 1915 pak začala státní správa přísně regulovat a přerozdělovat obilné zásoby. V rámci Ústředního svazu rakouských pivovarských průmyslových spolků byla zřízena nově Přídělová ústředna pro obilí a slad (Gerste- und Malzverteilungszentrale des Zentralverbandes österreichischer Brauerei-Industriellenvereine), která se nařízením ministerstva obchodu ze dne 3. srpna 1916 přeměnila na tzv. Pivovarskou ústřednu (Braucherzentrale). Členem jejího osmičlenného vedení byl i Adolf Strassmann, jenž stál rovněž v čele odboru „Slezsko“. Mimo to byl ředitel Strassmann místopředsedou Schutzverband der mährisch-schlesischen Brauereien a také spolku Der mährische Brauherrverein se sídlem v Brně.

Navzdory velmi nepříznivé hospodářské situaci si oba ostravské pivovary snažily udržet aktivní obchodní bilanci a i ve válečných časech vykazovaly zisk a vyplácely svým akcionářům dividendy. Kladných výsledků bylo však často dosahováno za cenu odprodeje některých částí majetku firmy, což se dělo zvláště u Českého akciového pivovaru. Ve válečných letech se prováděly dokonce i určité investice do

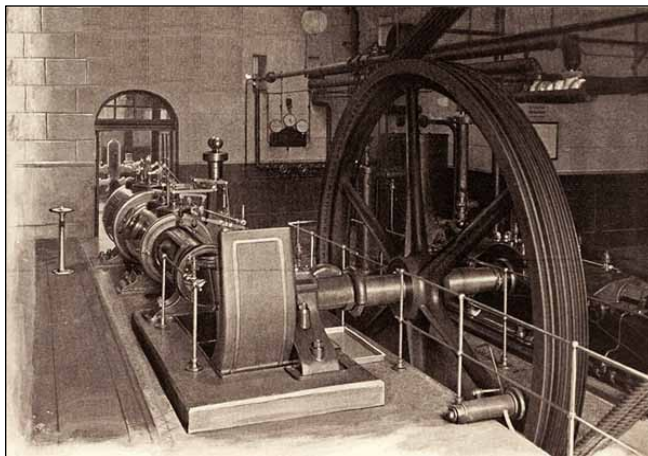
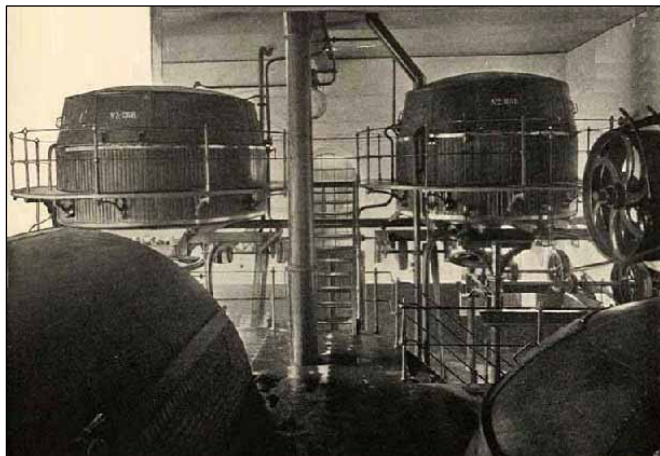

Adolf Strassmann (1867-1939)

Pohled na dvůr Strassmannova pivovaru na počátku 20. století (Glö)

Pohled na varnu Strassmannova pivovaru před modernizací v roce 1913 a strojovna, ze které se poháněla varna, chladírna a plnárny (GIÖ)

výrobního zařízení. Ty však do značné míry jen souvisely s válečnými rekvizicemi kovových zařízení, jimiž byly tehdy pivovary spolu s jinými podniky i domácnostmi postiženy. Právě v roce 1917 stál s prohlubujícím se nedostatkem surovin přitvrdil v exploataci veškerých kovových zásob. Už dřívější akce odevzdávání kovů pro válečné účely v letech 1915–1916 značně poškodily mimo jiné hostinské a výčepní živnosti, což se pochopitelně negativně odrazilo též na produkci pivovarů. Nejenže s přibývajícím léty války nebylo pivo z čeho vůbec vařit, ale nebylo ho vlastně ani jak prodávat.

Přestože Strassmannové těžili zejména ze svého postavení v Pivovarské ústředně ve Vídni, ani jim se v čase nehlubší válečné krize nepodařilo zajistit roční výrobní kvótu vyšší než 3.700 hl piva. To znamenalo, že od dubna 1917 museli pivo přestat vařit úplně. Už od září 1916 byla ostatně konzumace piva značně regulována, a to jednak zavedením tzv. „pivních hodin“ (Bierstunden), kdy se mohlo pivo v hostincích čepovat, a jednak přidělem nejvýše jednoho půllitru piva na osobu přímo ve výčepu a jednoho litru piva prodávaného zákazníkovi tzv. „přes ulici“. Pivovarnictví nemělo z hlediska potřeb řízeného válečného hospodářství prioritu, a tak bylo postiženo silným odlivem pracovních sil a nasazením mužů na bojových liniích. Český akciový pivovar poznamenala válečná krize pravděpodobně mnohem hůře. I v jeho případě nastalo přerušení výroby od roku 1917, kdy přestal vykazovat jakýkoli výstav, ovšem narozdíl od Strassmanna, který začal s obnovou výroby již brzy po skončení války, u druhého ostravského pivovaru se to podařilo teprve dva roky po rozpadu Rakouska-Uherska a vzniku samostatného Československa.

Oběma podnikům přinesla změna státních hranic ztrátu odbytišť v části bývalého Rakouského Slezska a Haliče, citelněji se to ovšem dotklo Strassmannova pivovaru, který měl v těchto zemích větší množství skladů a smluvních odběratelů. Na druhou stranu se jim však otevřel prostor k expanzi směrem na východ, na Slovensko a Podkarpatskou Rus, kam byl jejich vývoz předtím vzhledem k uherským ekonomickým bariérám silně omezen. Stejně tak se mírně rozšířil slezský trh připojením Hlučínska k Československu v roce 1920, kde se dříve ostravské pivo vzhledem k německé celní ochraně uplatňovalo minimálně. Napojení na vídeňské finanční kruhy se pro Strassmanny stalo přítěží i z důvodů měnové odluky a snah vlády o vytlačení rakouského kapitálu z československého území. V prvních letech po válce došlo u jejich pivovaru v důsledku odprodeje akcií dosud držených zástupci vídeňských bank k odlivu kapitálu, o jehož přesném rozsahu nemáme bohužel bližší zprávy. Pravděpodobně v té době posílili Strassmanni svůj vlastní podíl ve společnosti z původních 40 na přibližně 55 %. Pro zajištění investičního kapitálu byli nuceni navázat nová bankovní spojení. Rychle se proto přeorientovali na německé, respektive německo-židovské peněžní ústavy sídlící v Praze. V této pro samotný chod podniku tak důležité záležitosti měl naproti tomu Český akciový pivovar alespoň trochu usnadněnou situaci tím, že již od svého prvopočátku byl svázán s Živnostenskou bankou v Praze.

Na Moravě a ve Slezsku fungovaly nadále dvě zájmové pivovarské organizace. Německé pivovary sdružoval *Schutzverband mährisch-schlesischer Brauereien*, který sídlil v budově Strassmannova pivovaru v Moravské Ostravě a jemuž také sám ředitel Adolf Strassmann předsedal. České pivovary se včetně toho moravskoostravského spojily do *Ochranného svazu českomoravských pivovarů* se sídlem v Přerově. Podniky sdružené v obou svazech vzájemně dodržovaly úmluvy o styku s odběrateli, což prakticky vylučovalo konkurenci. Vzhledem k tomu, že podobné dohody v danou chvíli přispívaly ke snižování ceny piva, podporovaly je také dělnické organizace, zejména ty s vazbami na sociální demokracii a stranu socialistickou. Jelikož dělníci tvořili podstatnou část obce konzumentů piva, je nasnadě, že s pivovarníky v rámci cenové komise nacházeli společnou řeč. To se pochopitelně nelíbilo provozovatelům hostinských živností, kteří za regulaci kartelových dohod lobovali v parlamentu od roku 1919.

Strassmannova sladovna postavená v letech 1893-1894 (GIÖ)

Po zrušení kartelu a při hledání východiska z deflační krize započal Strassmannův pivovar s odkrýváním tržního potenciálu východních částí republiky. Na Slovensko a Podkarpatskou Rus se od roku 1922 stále častěji snažil orientovat svůj odbyt. V tomto směru mohl těžit z nesporné výhody Ostravska v jeho napojení na Košicko-bohumínskou dráhu a její lepší návaznost na severo-jihně orientované tratě slovenské železniční sítě. Vedení pivovaru současně vyvinulo větší konkurenční tlak na Ostravsku a v přilehlých oblastech. Budování odbytové sítě Strassmannova pivovaru provázely rozsáhlé investice hlavně do modernizace výrobního zařízení. Jen v letech 1923–1925 se za tímto účelem proinvestovaly přibližně 3.000.000 Kč.

Český akciový pivovar, řízený nepřetržitě od svého vzniku Čechem Rychlíkem, z hlediska výrobní modernizace poněkud zaostával. Přesto i tu došlo v době konjunktury druhé poloviny dvacátých let k zřetelnému nárůstu hodnoty provozních budov a výrobního zařízení pivovaru. Jestliže od roku 1919 až do 1925 tato hodnota, byť s drobnými výkyvy, přesto setrvala klesala, a podnik tedy technicky a technologicky zastarával, v následujících dvou letech 1926 a 1927 došlo k jejímu více než šestinásobnému zvýšení. Zároveň Český akciový pivovar investoval do nákupu nemovitostí, především hostinců, jejichž hodnotu oproti roku 1922 více než ztrojnásobil. Na druhou stranu měl viditelné zpoždění v motorizaci. U stárnoucího vedení českého pivovaru se projevovala konzervativnost a stále menší ochota k podnikatelskému riskování. Před nejistotou návratnosti investic do technicko-technologické modernizace výroby a distribuce raději dávalo přednost osvědčenému rozmnožování a zhodnocování nemovitého majetku.

Naproti tomu bratři Adolf a Ernst Strassmannovi patřili ke skupině německého a německo-židovského podnikatelstva, pro niž bylo vyšší riziko podnikání typické, a ve druhé polovině 20. let se stále více věnovali spíše finančnímu a strategickému řízení podniku. Posilovali své postavení ve správní radě, v níž obsadili členové jejich rodiny během 20. let celkem pět míst ze sedmi, a zastupovali pivovar ve stavovských organizacích. Na konci 20. let patřily oba ostravské pivovary mezi deset největších na Moravě a ve Slezsku. Oba znovu dosáhly, ba i překonaly své předválečné výrobní maximum. Strassmannův pivovar se dokonce ročním výstavem sahajícím ke 120.000 hl zařadil mezi tzv. velkopivovary a jeho ředitel Adolf Strassmann byl od roku 1925 druhým místopředsedou nově založeného Ústředního svazu československých pivovarů v Praze. Přesto zisky Strassmannova pivovaru nerostly takovým tempem, jak by se dalo očekávat: na konci 20. let činily pouze 1,6 násobek oproti stavu z roku 1920. Z tohoto pohledu si naopak velmi dobře vedl Český akciový pivovar, který ve stejném časovém období zvýšil svůj zisk bezmála 3,7 krát a zároveň snížil zadluženost o 18 %.

I když v absolutní produkci ztrácel český pivovar na Strassmanna stále jednu pětinu, z hlediska srovnání jejího růstu dosahoval mnohem lepších výsledků: mezi léty 1926 a 1929 rostla výroba u Strassmanna v průměru o 11 % ročně, Český akciový pivovar však ve stejné době dosahoval až 14% průměrného ročního růstu. Strassmannův pivovar, v té době zaměstnávající 25 úředníků a 125 dělníků, měl sice i nadále dvakrát vyšší akciový kapitál a bilanční úhrn, ovšem na druhou stranu vykazoval vysoké zadlužení, které právě koncem 20. let překonalo výši finančních rezerv. Naopak Český akciový pivovar disponoval rezervami srovnatelnými s konkurenční firmou, zatímco dluhy se mu dařilo držet na velice nízké úrovni. Patřil tak k důležitým a stabilizovaným potravinářským podnikům Ostravska, znamenajícím pracovní příležitost pro 14 úředníků a celkem 90 dělníků.

Vztáhneme-li tyto výsledky k distribučním okruhům obou pivovarů, je zřejmé, že odbyt Českého akciového pivovaru se zvyšoval především na severovýchodě Moravy a v okolním Slezsku, a že se tak muselo dít hlavně na úkor Strassmannova pivovaru. Jen v ostravské aglomeraci pivovary soutěžily o možnost dodávat své pivo do celkem 283 hostinců a výčepů, z nichž mnohé odebíraly pivo od obou výrobců. Přenesení váhy vyššího odbytu v regionu na stranu Českého akciového pivovaru jen podtrhovalo spojitost se státoprávními změnami a dosažení původních národně politických cílů zakladatelů podniku. S tím také souvisela změna v reklamní strategii v meziválečném období, kdy se již tolik nezdůrazňovala nacionální nota, přestože tento prvek zůstal v konzumu piva zakódován. Jednotlivé značky piv už nyní dostávaly pouze neutrální obecné názvy, ale v komerční grafice se často užívala červeno-modro-bílá kombinace barev. S naplněním původních cílů pozbyl Český akciový pivovar ve společnosti auru podniku národně emancipačního významu a stal se klasickým kapitalistickým podnikem, což se odrazilo ve změnách struktury akcionářů a třeba i v poklesu prostředků určených na podporu českých spolků a veřejných institucí. Během první republiky postupně docházelo ve společnosti ke koncentraci držby akciových podílů, takže na konci 30. let ovládalo 19 % akcionářů téměř dvě třetiny kapitálu, přičemž současně zde bylo celkem 53 % akcionářů, kteří vlastnili méně než pět akcií, takže neměli ani právo hlasovat na valné hromadě.

Strassmannův pivovar měl vlastní železniční chladič vozy, asi 1931

Etikety obou ostravských pivovarů z let 1925-1930

Hospodářskou strategii 20. let založili Strassmanni na úvěrování s vysokou mírou rizika. V letech konjunktury díky této obchodní politice pivovar maximalizoval výrobu i tržby, ruku v ruce s tím se ale nebezpečně zadlužoval. V průběhu dvacátých let vzrostly dluhy společnosti více než 31násobně a roku 1930 dosáhly přibližně 40 % bilančního úhrnu. Systém jejich hospodaření začal kolabovat ve chvíli, když mu v žilách přestala kolovat životadárná míza – peníze. V první fázi se hospodářská krize projevila ve formě krize bankovní a úvěrové. Finanční ústavy z obav o vlastní stabilitu přestaly půjčovat, respektive úvěry se začaly v důsledku zvyšování úrokových sazeb značně prodražovat.

Vedení Strassmannova pivovaru se nedostatek financí k provozu snažilo vyřešit zvýšením akciového kapitálu na 6.250.000 Kč na úkor stabilizačního fondu. Záměrem bylo zvýšení jmenovité hodnoty všech akcií ze 400 K jejich nakalkováním na 1.000 Kč. Tento krok byl schválen ve valné hromadě konané v úterý 30. prosince 1930, ale k jeho realizaci už nikdy nedošlo a rozhodnutím valné hromady 31. května 1933 bylo usnesení zrušeno. Strassmanni pravděpodobně cítili, že se jim situace vymyká z rukou a že se dříve nebo později ukáže, jaký je skutečný stav rezerv, jejichž platební sílu bude nutné využít jinak. Ani snaha vytvářet další odbytiště ve východních částech republiky se neukázala být dobrým řešením, neboť sociální dopady krize něčemu podobnému naprosto nenahrávaly. Krize velmi těžce dolehla i na průmyslové Ostravsko, kde se prodej piva v důsledku klesajících příjmů obyvatelstva a rostoucí nezaměstnanosti meziročně propadal až o 35 %. Když se Strassmanni v zoufalé snaze opatřit si nezbytný provozní kapitál obrátili se žádostí o úvěr na Anglo-Československou a Pražskou úvěrní banku, byl to důležitý signál pro jejich dosavadního největšího věřitele – Českou eskomptní banku a úvěrní ústav.

Pod jejím vedením se věřitelé dohodli na společném postupu a na podzim roku 1932 obstavili Strassmannům jejich akcie. Celkem se jednalo asi o 3.492 kusů akcií, představujících přibližně 55 % kapitálu společnosti, které byly deponovány u jednotlivých bank. V reakci na to složili funkce správních radů jako první vědeňští finančníci a podnikatelé Eduard Breisach a Felix Ungar. Počátkem roku 1933 vstoupili do pivovaru bankovní revizoři, kteří si vynutili nahlédnutí do účetních knih. Výsledky jejich kontroly přinesly šokující zjištění. Strassmanni údajně celá léta manipulovali s účetními položkami, aby vylepšili bilanci, nadhodnocovali skladové zásoby i sílu rezervních fondů, podhodnocovali amortizaci provozního majetku, vydávali nesmyslné záruky na půjčky svých odběratelů atd. Sečteno a podtrženo: pivovar se nacházel ve ztrátě převyšující 11 milionů Kč, z nichž více než 7.500.000 Kč připadalo na nedobytné pohledávky, způsobené z velké části nekontrolovaným prodejem na dluh a rizikovými úvěry.

V březnu 1933 byl přinucen k rezignaci na své členství ve správní radě pivovaru Dr. Ernst Strassmann a jako ředitel si zažádal o „dovolenou“. Funkci spolu s ním složili i jeho dva švagři Hermann Fuchs a Heinrich Klein. Správní rada byla provizorně doplněna kooptovanými členy, k nimž patřil též ředitel hanušovického pivovaru Arthur Schidlo. Předseda správní rady Adolf Strassmann se vzdal svého postu o dva měsíce později, 15. května 1933. Den poté s ním čtyři věřitelské banky uzavřely kupní smlouvu, na jejímž základě převzaly 698 akcií pivovaru, dosud vlastněných rodinou Strassmannů. Spolu s dalšími akciemi, jež měly v zástavě, jim to na valné hromadě společnosti konané ve středu 31. května 1933 umožňovalo prosadit do správní rady pivovaru dostatečný počet svých lidí. Prokuristu Anglobanky a Pražské úvěrní banky Františka Pepřicu, prokuristu ostravské filiálky Banky pro obchod a průmysl, dříve Länderbank, Dr. Rolfa Schlee, ředitele filiálky České eskomptní banky a úvěrního ústavu Karla Wschianskyho a ředitele České banky Union Rudolfa Sterna. V prezidiu zasedli i zástupci drobných akcionářů JUDr. Josef Reisz a ředitel dolu v Doubravě Ing. Moritz Lendl, který nakonec správní radě předsedal. Banky asi musely zpočátku trochu improvizovat, když do čela podniku dosadily nejprve neznámého soukromého úředníka Dr. Josefa Bergera. Kontinuitu vedení zajišťoval dlouholetý vrchní účetní Strassmannova pivovaru Josef Süssmandl, který byl ponechán ve funkci náměstka ředitele a měl udělenou i kolektivní prokuru. V listopadu 1933 banky konečně našly svého člověka a ředitelem pivovaru jmenovaly Leopolda Jaruschka, dosavadního zástupce ředitele olomoucké filiálky České eskomptní banky a úvěrního ústavu.

Správa nominovaná bankami začala okamžitě konat. Prvním krokem bylo reálné ohodnocení majetku společnosti a jeho uvedení v soulad s účetními knihami. Budova a pozemky pivovaru byly oceněny na více než 10.000.000 Kč, skladovna měla hodnotu bezmála čtyř milionů a významnou část aktiv společnosti představovaly i provozní majetek (stroje, výrobní zařízení, autopark aj.) za více než 2.500.000 Kč a hostince v hodnotě dvou milionů. Na straně pasiv zde byly hlavně dluhy přesahující 21.000.000 Kč, z toho asi 82 % připadalo na bankovní úvěry a úroky z nich, zbytek tvořili soukromí věřitelé a nevyrované pohledávky dodavatelů. Součástí komplexu problémů pivovaru byla otázka tzv. Strassmannova dluhu. Dřívější správní radové si totiž z peněz podniku vypůjčili na soukromé účely kolem 2.500.000 Kč, které však nebyly řádně úročeny ani spláceny. Celková škoda, kterou tím Strassmanni způsobili akcionářům, byla vyčíslena na více než 3.800.000 Kč, z nichž se drtivá část stala nedobytnou. Vrácení těchto peněz bylo zcela mimo finanční možnosti rodiny Strassmannů, a proto se s věřiteli dohodli na převedení dalších 750 kusů akcií do jejich vlastnictví.

Banky, zejména Česká eskomptní, tak postupně ovládaly stále větší objem akcií, což začalo budit nedůvěru drobných akcionářů obávajících se o své investice. Mluvčím jejich tábora se stal advokát JUDr. Felix Loria z Brna, který byl právním zástupcem Otto Schönfelda. Ten krátce předtím, než se pivovar dostal do potíží, odkoupil od Ernsta Strassmanna balík 80 kusů akcií za přibližně 100.000 Kč, což se ukázalo být velmi špatným obchodem. Jelikož neuspěl se svojí žalobou na Ernsta Strassmanna, neboť se nedalo prokázat úmysl podvodu, snažil se alespoň zabránit ještě většímu znehodnocení akcií. JUDr. Loria pak hromadně hájil zájmy několika dalších podobně postižených investorů z Brna a Vídně a na valné hromadě konané 28. června 1934 vznesl námitky proti ocenění majetku společnosti, jak jej provedli bankovní úředníci. Podle jeho názoru byl pivovar v mnohem lepším stavu, než banky tvrdily, a existovala zde více než patnáctimilionová tichá rezerva na straně aktiv

Ing. Václav Kurz (1878-1953)

Josef Süssmandl (1877-1937)

Ing. Moritz Lendl (1874-1949)

Dobový pivní tácek Českého akciového pivovaru, 30. léta

Dobový pivní tácek Českého akciového pivovaru, 30. léta

společnosti. I když tato výhrada byla vcelku logicky odmítnuta revizorem účtů Gottfriedem Pillatem argumentujícím tím, že zmíněný rozdíl je dán odlišnou metodikou výpočtů u úředních odhadů a u sestavování bilancí na základě účetních pravidel, v případě plánu vyrovnání ztráty pivovaru už byla zcela zjevná snaha bank využít svého postavení na úkor malých akcionářů.

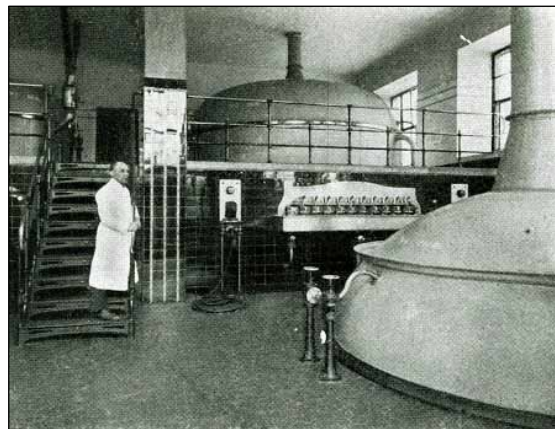
Ztráta za hospodářský rok 1931/1932, vyčíslená na více než 11.000.000 Kč, měla být hrazena z prostředků rezervních fondů a fondu stabilizačního. Existovaly pochybnosti o výši a příčinách ztráty, která podle části akcionářů vznikla nepřiměřeným, až 11% úročením dluhů pivovaru ze strany bank. Naproti tomu bankovní úředníci tvrdili, že vina za vzniklou situaci leží na bedrech Strassmannů, kteří zamlčováním skutečného stavu nedobytných pohledávek a jejich zpožděným odepisováním chtěli zajistit větší úvěruschopnost firmy. Ať už měla pravdu ta, či ona strana, jisté je, že orgány státní správy neshledaly na počínání věřitelů nic nezákonného. Banky oprávněnost svého postupu ve Strassmannově pivovaru podepřely i tím, že z důvodů okamžité stabilizace společnosti dotovaly ze svých peněz rezervu pro dubiozní pohledávky 6.700.000 Kč. Ztrátu v dalším účetním období 1932/1933 ve výši 2.500.000 Kč už ale zamýšlely krýt snížením akciového kapitálu na 125.000 Kč a zároveň navrhovaly „v příhodné době“ jeho opětovné navýšení postupně až na 6.000.000 Kč. V praktické rovině tím bylo nejspíš myšleno, že nově vydanými akciemi se zaplatí věřitelským bankám, které tak část svých pohledávek transformují v akciové podíly ve společnosti. To ovšem neznamenovalo nic jiného, než že by se banky pivovaru zcela zmocnily, aniž by k tomu vůbec potřebovaly akcie Strassmannů, u nichž ostatně stále nebylo dořešeno vlastnické právo, a banky je tedy měly jen v zástavě. Sřet byl nevyhnutelný a obě zájmové skupiny mobilizovaly v průběhu druhé půle roku 1934 všechny své síly.

K rozhodnutí se schylovalo na mimořádné valné hromadě, svolané z popudu drobných akcionářů na úterý 12. března 1935 do restaurace Strassmannova pivovaru v Moravské Ostravě. JUDr. Loria hned v jejím úvodu požadoval, aby akcie složené zástavními držiteli nebyly s ohledem na právní nevyjasněnost jejich vlastnictví připuštěny k hlasování. Jak se ovšem dalo předpokládat, jeho snaha byla marná. Poté se přistoupilo k projednávání programu, jehož ústředním tématem bylo zrušení usnesení o snížení akciového kapitálu a vyhodnocení hospodaření pivovaru pod kuratelou věřitelských bank. Rozpoutala se bouřlivá diskuse, která vnesla potřebné světlo do objasnění příčin krize pivovaru. O rozproudění debaty se možná trochu překvapivě zasloužil zvláště Dr. Ernst Strassmann. Z pozice drobného akcionáře vystoupil v plénu s předem připravenou řečí, v níž očekávaně obvinil banky, že v roce 1932 úmyslně přivedly původní akcionářskou skupinu do tísňe, aby pak mohly ovládnout společnost a zmocnit se pivovaru. Poukazoval na nehospodárnost stávajícího vedení podniku, které podle něj vycházelo příliš vstříc úzkým komerčním zájmům České eskomptní banky, čímž měl na mysli zakázku v hodnotě 700 až 900 tisíc Kč pro První brněnskou strojírenskou společnost, patřící k jejímu koncernu. To údajně ohrozilo vztahy s Vítkovickým horním a hutním těžištěm, jež ročně odebíralo od pivovaru až 5.000 hl piva.

Strassmannův výstup pochopitelně vyvolal prudkou reakci zástupců bank. Revizor účtů Pillat znovu poukázal na osobní dluh Strassmannů a uvedl, že je úsměvné poslouchat jejich výtky o nehospodárnosti, když oni sami si rozdělávali vysoké manažerské odměny a přitom si od společnosti půjčovali ohromné částky, u nichž věděli, že je nemohou nikdy splatit. Pillata podpořil ředitel Leopold Jaruschek, který nabídl zájemcům nahlédnutí do účetních knih pivovaru, z nichž vysvítalo, jak Strassmannové dříve pořádali výjezdní zasedání správních rad ve Vídni a z peněz společnosti si nechávali hradit bankety i účty za květiny. Nejdrtivější část kritiky Strassmannů se však věnovala jejich systému úvěrování a ručení, který vlastně celou situaci zapříčinil. Pivovar pod jejich vedením přebíral záruky za řadu rizikových hypoték a půjček svých odběratelů. Pivovar např. ručil svým majetkem za nesplácené úvěry ve výši 2.500.000 Kč u peněžního ústavu Mährisch-Ostrauer Volksbank, k jehož zakladatelům patřili i bratři Strassmannovi. Často byly tyto úvěry, zejména na Slovensku a Podkarpatské Rusi, čerpány na podnikatelské záměry s nízkou návratností investice, jako výstavba moderních hostinců ve vesnicích s několika stovkami obyvatel. Stavby navíc prováděla Trnavská stavebná úč. spol., 100% vlastněná firmou Ing. Strassmann, Glogar, Korn, stavební s. r. o., jejímž zakladatelem byl nejmladší z bratrů Strassmannových Richard a o jejichž službách pro pivovar zástupci bank také hovořili jako o nehospodárných. Nutno však dodat, že zadávání zakázek firmám spřízněným akcionářů, kdy osobní vztahy padaly více na váhu než ekonomická výhodnost, nebylo ničím výjimečným a dělo se také i u Českého akciového pivovaru.

Celkový pohled na Strassmannův pivovar asi v roce 1935 (AMO)

Chloubou Strassmannova pivovaru byla nová varna (AMO)

Palác filiálky Anglobanky v Moravské Ostravě, 1935 (P0365)

Filiálka České banky Union v Mor. Ostravě, 1922 (P1961)

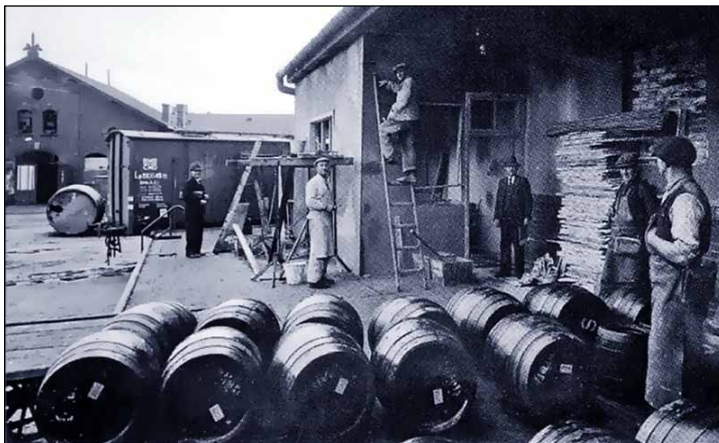
V samém závěru valné hromady si vzal ještě jednou slovo JUDr. Loria. Ohradil se proti nařčení, že existuje spojení mezi jeho klienty a osobními zájmy rodiny Strassmannů, a zopakoval vývody, které jej vedou k podezření, že věřitelské banky chtějí poškodit drobné akcionáře. Naznačil, že předseda správní rady Moritz Lendl, paradoxně také jeden z menšinových akcionářů, byl nejspíš korumpován, aby jednal v intencích zájmů pražských bankovních centrál. Poslední zoufalý pokus, jak zabránit nejhoršímu, byl návrh odročit hlasování na další valnou hromadu. Jelikož však měli drobní akcionáři jen 148 hlasů z celkem 771 přítomných, neprošel ani jejich požadavek na zrušení usnesení ve věci snížení kapitálu, ani neprotlačili do správní rady spolehlivého zástupce a ani nedosáhli prodloužení jednání. Strassmannův pivovar se dostal s definitivní platností do rukou věřitelských bank.

Odpověď na otázku, zda byl postup bank přiměřený, či zda spíše využily situace, aby přitlačily dlužníka ke zdi a snadno se zmocnily jeho majetku, není jednoznačná. Je neoddiskutovatelné, že nebyť nezodpovědné obchodní politiky Strassmannů, pivovar by se jen stěží mohl stát obětí věřitelů. Na druhou stranu si není třeba dělat iluze o tom, že se bankám nabízená příležitost nehodila, tím spíše, že samy byly krizí vážně ohroženy. Na celou věc lze z hlediska dějin podnikání nahlížet též jako na jistou vývojovou tendenci. Akciová společnost, která vlastnila Strassmannův pivovar, byla budována před lety tak, aby v ní členové rodiny zakladatele drželi nejen většinu akcií, ale i strategické rozhodovací pravomoci, a uchovali si tak ve firmě pozici „pána domu“. Dokud podnik prosperoval, dařilo se rodině ho také bez problémů ovládat. V okamžiku, kdy přišly vážné komplikace, začali vnější poskytovatelé kapitálu (banky), pohlížející na své pohledávky jako na investici, usilovat o úplné vypuzení zakladatelské rodiny a dosazení vhodných profesionálních manažerů na její místa. K nejčastějším příčinám takového vývoje patřila narůstající komplexnost řídicích a rozhodovacích funkcí, chybějící schopní následovníci při obměně generací či růst podniku a jeho kapitálových potřeb. Ke kombinaci všech těchto faktorů došlo také u Strassmannů, kteří podlehlí tlakům směřujícím k oddělení od vlastnictví a dispoziční moci.

Záhy se navíc ukázalo, že i obavy minoritních akcionářů z postupu bank byly zcela oprávněné. Podle rozhodnutí valné hromady z 28. června 1934 přistoupilo konsorcium bank v roce 1935 ke snížení kapitálu Strassmannova pivovaru na 125.000 Kč. Staré akcie byly odkolkovány ze 400 Kč nově na 20 Kč a vyměněny v poměru deseti starých za jednu novou akcii po 200 Kč. Vydáno tak bylo 625 akcií. Současně došlo ke zvýšení kapitálu na 1.000.000 Kč vydáním 4.375 kusů nových akcií po 200 Kč, jež byly dány k úpisu přednostně původním akcionářům, ale po znehodnocení jejich předchozích investic se nyní dal jen těžko očekávat nějaký zvýšený zájem z jejich strany. Vzhledem k tomu, v jakém stavu se společnost oficiálně nacházela, nešlo předpokládat ani velkou poptávku investorů na burzách. Akcie Strassmannova pivovaru se obchodovaly od roku 1900 na vídeňské burze. V letech 1919-1928 však u nich nebyl žádný obchod až do roku 1929 a k jejich vyřazení došlo 18. srpna 1933. Na pražskou burzu byly umístěny od roku 1927, nikdy u nich ale nedošlo k obchodování a byly také vyřazeny v roce 1933 z obchodování. Převážnou část akcií vydaných v roce 1936 si nakonec mezi sebe rozdělily věřitelské banky. Z důvodu případného krácení počtu upisovaných akcií, probíhal úpis přes více osob z okruhu banky a vedení pivovaru, od kterých poté banky převzaly akcie do svého vlastnictví. Ještě na valné hromadě konané v září 1936 banky oficiálně držely jen 1.159 akcií. Další 1.373 akcií držely osoby s bankou spojené, např. ředitel Karl Wschiansky, který z nich měl 1.104 ks. Banky tak ve skutečnosti ovládaly až 2.532 akcií, tedy něco přes 50 % kapitálu. O dalších šestnácti měsících později odkryly své karty úplně. Česká eskomptní banka se během roku 1938 přihlásila k vlastnictví až 3.625 akcií pivovaru (72,50 %), které částečně získala odkupem od někdejších partnerů z věřitelského konsorcia. Od Länderbanky získala 508 akcií a během roku 1937 získala 100 akcií od Anglobanky. Menší podíl 369 kusů akcií si stále ponechala Česká banka Union.

Důsledky hospodářské krize 30. let se samozřejmě nevyhnuly ani Českému akciovému pivovaru, nebyly však tak dramatické jako u Strassmannů. Rovněž zde se management musel vypořádat s dopady úvěrové krize, již společnost čelila odčerpáním asi 40 % prostředků ze stabilizačního fondu, na jehož vrub došlo podle rozhodnutí valné hromady z 8. dubna 1931 k navýšení kapitálu na 3.600.000 Kč nakolkováním všech akcií ze 400 K na 1.200 Kč. V krizových letech byla zcela utlumena investiční činnost a provozní budovy i výrobní zařízení pivovaru rychle zastarávaly. Některé stroje byly v provozu od založení podniku a technická obnova se zpožďovala za obecným vývojem. U stárnoucích členů správní rady se projevovala už zmíněná přílišná konzervativnost a klesající ochota podnikatelsky riskovat, což ale na druhou stranu pomohlo podniku projít bez větších otřesů krizovým obdobím. Platební neschopnost odběratelů nepředstavovala pro stabilizovaný podnik s dostatečně velkými rezervami žádné větší ohrožení. Pivovar i v krizových letech vykazoval solidní zisk přesahující 500.000 Kč a vyplácel svým akcionářům dividendy. V letech 1928-1931 to bylo 64, 80, 88, 80 Kč a v letech 1932-1934 pravidelně 78 Kč, tj. 6,50 %.

Vedení podniku se soustředilo na rozšíření odbytu, otevíralo nové prodejní sklady a nakupovalo hostince v regionu širšího Ostravska. V tom smyslu došlo roku 1934 k posílení pravomoci správní rady, kterou již 30 let řídil Konstantin Grünwald. Tato strategie se zúročila zvláště poté, co pivovary přistoupily v roce 1935 k tzv. kontingentní smlouvě, kterou vypracoval Ústřední svaz československých pivovarů. Vláda jejím signováním podmiňovala možnost daňového zvýhodnění prodeje piva. V upravené formě smlouva zaváděla tzv. ochranu zákazníků, tedy vlastně zakonzervování stávajícího rozdělení trhu a vyloučení volné konkurence. Pivovarský kartel měl na Moravě a ve Slezsku platit do 31. prosince 1944 a pro členy byl nevypověditelný.

Kancelář a nákladní rampa Strassmannova pivovaru, 1940 (Archiv Ostravar)

A0966 - Akcie Moravsko-ostřavského pivovaru a sladovny, dříve M. Strassmann, na 200 Kč vydaná 1. 7. 1936, tisk Ed. Strache, Varnsdorf

A1063 - Akcie Moravsko-ostřavského pivovaru a sladovny, dříve M. Strassmann, na 25x 200 Kč vydaná 1. 7. 1936, tisk Ed. Strache, Varnsdorf

Emise akcií z roku 1936 již byla tištěna v normalizovaném formátu A4. Vytisknuto bylo asi 2.000 ks jednotlivých a 120 ks hromadných akcií.

Neblahé důsledky velké hospodářské krize 30. let vzápětí následovaly kauzálně provázané důsledky krize mezinárodně politické. Události kolem Mnichova na podzim 1938 těžce dopadly na oba ostravské pivovary, jejichž odbytový prostor se z významné části kryl s novými územími nárokovánými Německou říší a Polskem. Ztrátou pohraničí se zbytek Česko-Slovenska dostal jednoznačně do mocenskopolitické a ekonomické sféry nacistického Německa. Hospodářství bylo poznamenáno odříznutím od energetických zdrojů, dopravní závislostí na okolních státech, rostoucí inflací a narušením kartelových systémů. Za druhé republiky se ještě více prohloubila role státu v ekonomice a začalo se formovat řízené hospodářství.

Českému akciovému pivovaru v důsledku odstoupení pohraničí zůstaly na cizím území četné sklady, hostince a další nemovitosti. Podnik nyní nemohl počítat s vrácením daňových přeplatků v záborových obcích a také očekával, že řada odběratelů z odstoupených území využije situace a nezaplatí za již odebrané zboží. Předpokládaná ztráta byla vyčíslena na 536.000 Kč. Přesto se zrovna v tomto kritickém roce pivovar výstavem 92.989 hl piva dotáhl z hlediska objemu produkce na svého místního konkurenta. Rovněž Strassmannův pivovar totiž musel v důsledku Mnichovské dohody uzavřít z hlediska odbytu významné sklady. Nezdařil se ani komerční tah, jímž se vedení pivovaru snažilo reagovat na hospodářsko-politické změny po Mnichovu. Přejmenováním na „*Pivovar a sladovnu Bezkyd*“ se sice společnost odstříhla od minulosti spojené s židovskými podnikateli a deklarovala větší identifikaci s prostorem česko-slovenského pomezí, na zužujícím se trhu se ale podobná rezignace na zavedené jméno přeci jen nevyplatila, nemluvě o nezbytných nákladech, spojených s etablováním nového firemního názvu, a tak se podnik brzy vrátil k původnímu pojmenování.

Rok	Strassmann	Český A.P.
1921	79 307	64 791
1922	56 568	50 882
1923	60 000	56 400
1924	86 000	61 000
1925	79 175	57 277
1926	86 467	58 194
1927	88 563	64 188
1928	95 000	79 433
1929	112 602	88 530
1930	117 633	89 418
1931	105 238	80 797
1932	87 234	70 583
1933	63 811	56 602
1934	70 475	59 296
1935	73 736	62 248
1936	73 444	64 918
1937	88 511	77 486
1938	94 003	81 347
1939	94 594	92 989
1940	96 609	79 624
1941	109 173	89 380
1942	160 887	33 392

Výstavy obou pivovarů v hl.

Obsazení Vítkovických železáren v březnu 1939

Obchodní podmínky se zkrátka opět nepříznivě měnily v důsledku okupace zbytku českých zemí v březnu 1939 a vzniku samostatného Slovenského státu. Německé vojsko z obav před zábořem polskou armádou, zahájilo obsazování města 14. března 1939 krátce po 17. hod. tedy v době, kdy prezident JUDr. Emil Hácha ještě ani nebyl přijat Adolfem Hitlerem v budově říšského kancléřství. Odtržením Slovenska přišel Strassmannův pivovar o možnost dodávek na jižní a východní Slovensko a po předčasném zrušení kartelových dohod bylo nutné smluvně ošetřit ochranu zákazníků i v protektorátu. K tomu došlo schválením nové smlouvy o úpravě soutěže, kterou vypracoval Ústřední svaz pivovarů a k níž do června 1939 přistoupilo přes 93 % všech pivovarů. Na základě rasových nařízení museli v září 1939 opustit správní radu pro svůj židovský původ bankovní úředník Leo Lustig, právník Leo Spitzer a továrník Alfred Landsberger.

Situace v pivovarnictví se obecně ještě více zhoršila po vypuknutí 2. světové války, neboť ekonomika českých zemí byla vtělena do velkoprostorového hospodářství Německé říše. Na území protektorátu Čechy a Morava bylo vše podřízeno válečnému řízenému hospodářství, opírajícímu se o centrální regulaci a přidělový systém. Došlo k zavedení nových daňových předpisů, prodejní cena piva byla zatížena postupně téměř až 30% válečnou přírůžkou, vládou byla vytvořena nová organizační struktura, jejíž páteří se staly Hospodářská skupina pivovarství a sladařství při Ústředním svazu průmyslu a Českomoravský svaz pro chmel, slad a pivo. Oběma institucím připadly rozsáhlé pravomoci v organizaci výroby i obchodních vztahů, které vylučovaly volný trh.

Členství v nich bylo pro všechny pivovary povinné a jejich cílem bylo vytěsnění dřívějších samosprávných organizací tzv. ochranných svazů. Moravská Ostrava patřila spolu s Brnem, Plzní a Českými Budějovicemi k městům, kde byly zřízeny regionální skupiny Ústředního svazu průmyslu. Odbor pivovarnictví a sladovnictví v Moravské Ostravě sdružoval kromě ostravských pivovarů také pivovar Josefa Junga v Hukvaldech, Strojní pivovar V. & H. Fassmannovi v Rožnově pod Radhoštěm a Thonetovu pivovarní společnost ve Vsetíně. Jeho činnost pokrývala v podstatě celé území ostravského oberlandrátu do roku 1942. Ruku v ruce s tím se připravovala a postupně prováděla rajonizace pivovarského trhu a tzv. „scelování polí“ (Flurbereinigung), které bylo spojeno

s řízenou koncentrací a rušením provozů. Tento jev kulminoval mezi léty 1942 a 1943, kdy během jediného roku klesl počet činných pivovarů v protektorátu o třetinu. Moravské pivovary byly podle významu rozděleny do čtyř skupin, přičemž Moravská Ostrava spolu s Holicí, Litovlí a Přerovem tvořila II. skupinu. Zbývající skupiny pak byly vytvořeny následujícím způsobem: I. skupina Brno, III. skupina Jarošov a Prostějov, IV. skupina ostatní pivovary.

V rámci nového státoprávního uspořádání předala Česká eskomptní banka a úvěrní ústav svých 32 sudetských poboček říšskoněmecké Dresdner Bank, která současně získala v bance většinu akcií. Ta současně provedla fúzi banky s Bankou pro obchod a průmysl, dříve Länderbankou v Praze a provedla zvýšení kapitálu na 100.000.000 K. Banka zkrátila své jméno na Česká eskomptní banka a stala se dceřinou společností, ze které Dresdner Bank učinila hlavní nástroj nacistů k hospodářskému ovládnutí a exploataci protektorátu Čechy a Morava. Takto banka prostřednictvím svého koncernu usnadnila nacistům přístup k pivovarům jak na odtrženém území v oblasti říšské župy Sudety, respektive Dolní Podunají: Brauerei Großpriesen Actien-Gesellschaft vormalis Eckelmann & Wolfrum ve Velkém Březně, Leitmeritzer Bierbrau-Gesellschaft zum „Elbschloß“ v Litoměřicích, Nordmährische Brauerei- und Malzfabriks-Aktien Gesellschaft sídlící v Šumperku (Hanušovice), Erste Znaimer Brauerei und Malzfabrik Aktiengesellschaft ve Znojme; tak také pivovarů ve dvou strategicky nejvýznamnějších průmyslových oblastech v protektorátu: Plzeňské akciové pivovary v Plzni a Moravsko-ostavský pivovar a sladovnu, akciová společnost, dříve M. Strassmann v Moravské Ostravě.

V rámci plánovaného a cíleně řízeného pronikání bankovního kapitálu nacistického Německa do českého hospodářství převzala počátkem roku 1940 Bank für Brau-Industrie v Berlíně od České eskomptní banky větší část jejích akcií Strassmannova pivovaru. Tato banka, založená 8. července 1899 drážďanským bankovním domem Gebrüder Arnhold, patřila rovněž do koncernu Dresdner Bank, která se jí definitivně zmocnila roku 1938 v rámci tzv. arizace, a mimo jiné držela akciové podíly v pivovarech ve Vídni, Drážďanech, Berlíně a Frankfurtu nad Mohanem. Z hlediska válečných potřeb Německé říše nepatřil český pivovarnický průmysl k prioritám, přesto ve vztahu ke komplexnímu kolonizování důležité průmyslové oblasti tento krok svoji logiku jistě měl. Noví vlastníci jmenovali s platností od 1. července 1940 do funkce ředitele pivovaru Friedricha Huberta, jenž dříve působil jako správce, respektive ředitel a člen správní rady již zmíněného Labsko-zámeckého pivovaru v Litoměřicích. Jeho zástupcem zůstal sládek Richard Knotek a v počátcích se mohl opřít též o spolupráci se svým předchůdcem Leopoldem Jaruschkem.

Mimořádná valná hromada v úterý 25. března 1941 schválila změnu názvu firmy na „Moravsko-Ostravský městský pivovar a.s.“ (německy Mährisch-Ostrauer Stadtbrauerei A.-G.) a došlo ke jmenování nové správní rady. Vedle ředitelů berlínské banky Dr. Ing. Bernharda Scheubleina a předsedy Carla W. Schneidera v ní zasedli vládní komisař a později vrchní starosta Moravské Ostravy Emil Beier, generální ředitel Vítkovických železáren Ing. Karl Kuchinka, zástupci věřitelských bank Carl Pazofsky, Leo Grimm, dále zábřežský továrník Richard Brass, Georg Geyer, člen okresního vedení NSDAP a okresní hospodářský poradce Ing. Ludwig Hesky. Předsedou rady byl i nadále horní rada Ing. Moritz Lendl. Struktura akcionářů se stala ještě více nepřehledná, což bylo dáno vydáním akcií na doručitele, nikoli na jméno. Na zmíněné mimořádné valné hromadě tak Moritz Lendl, Georg Geyer a Ludwig Hesky zastupovali celkem 60 % akcií společnosti, ovšem zcela určitě nebyli skutečnými držiteli těchto podílů. Majorita pevně patřila bankám a menší část akcií drželi též správci a úředníci pivovaru. Z členů správní rady a vedení pivovaru měla podstatná část z nich vazbu na nacistické organizace.

Plány nacistů na ovládnutí českého prostoru počítaly s eliminací Čechů hlavně v klíčových oblastech hospodářského života. Jedním z prostředků, které používali ke germanizaci průmyslu, byla kapitálová expanze a vytěžení ekonomického potenciálu podniků cestou převodu kapitálu. Právě vstup říšskoněmeckého kapitálu prostřednictvím Bank für Brau-Industrie do Městského pivovaru a následné úsilí o pohlcení Českého akciového pivovaru je toho příkladem. Jako záminka a nástroj k uskutečnění tohoto cíle sloužila rajonizace moravského pivovarnictví. Prvním krokem byla schůzka u zmocněnce říšského protektora pro pivní hospodářství Dr. Waltera Klotze v Praze koncem roku 1941, na níž bylo správní radě Českého akciového pivovaru sděleno, že na Ostravsku může být vzhledem k válečným hospodářským potřebám jen jeden pivovar a že jejich podnik se má spojit s Městským pivovarem. Přes protesty proti tomuto záměru byli do Moravské Ostravy vysláni odborníci Zkušebního ústavu pro pivovarskou techniku (*Brautechnische Versuchsstation in Weihenstephan*), odborného pracoviště Technické univerzity v Mnichově, aby posoudili výrobní zařízení a kapacity obou ostravských pivovarů. Na základě jejich analýzy došlo k zařazení výroby v Českém akciovém pivovaru, které bylo provedeno nařazením ministra hospodářství a práce z 30. dubna 1942. Provoz pivovaru měl být zcela zastaven k 1. červenci 1942, ale pivo se v něm nesmělo vařit počínaje již 5. květnem 1942. Český akciový pivovar byl navzdory své provozuschopnosti označen za technicky zastaralý, vyžadující vysoké investice, zatímco Městský pivovar mohl díky modernějším technologiím okamžitě převzít jeho výrobu a zvýšit výrobní kapacitu až na 220.000 hl.

Emil Beier (1893-1985)

E0656 - Akcie Bank für Brau-Industrie v Berlíně z roku 1942

Etikety Městského pivovaru užívané v letech 1940-1945

Záhloví dopisního papíru Městského pivovaru v Moravské Ostravě z let 1941-1945 (pivety.com)

Už od března 1942 probíhala nátlaková jednání představitelů Městského pivovaru se správní radou Českého akciového pivovaru o podmínkách fúze. Po neúspěšných snahách o protahování jednání byla na čtvrtek 30. července 1942 svolána do Národního domu v Moravské Ostravě mimořádná valná hromada akcionářů Českého akciového pivovaru, na které se mělo hlasovat o návrhu na fúzi obou podniků. (Ne)průběh této valné hromady i následující události nasvědčují tomu, že se nejednalo o akt dobrovolnosti ze strany českých akcionářů a že byli pod silným mimoekonomickým tlakem, neboť vše probíhalo jen krátce po atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, v atmosféře následného policejního teroru. Valná hromada se v prvním termínu vůbec nekonala, jelikož se nedostavil potřebný počet usnášeníschopných akcionářů. O pouhé necelé tři týdny později, v úterý 18. srpna 1942, byla svolána náhradní mimořádná valná hromada, která už regule společnosti naplňovala a která navrhovanou fúzi podle zápisu z valné hromady „jednomyslně“ schválila.

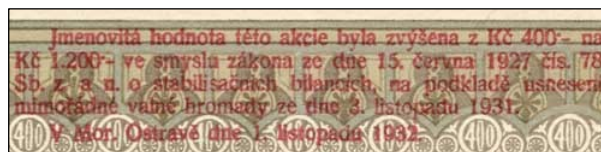
Při detailnější analýze podmínek fúze je přitom evidentní, že tato byla pro akcionáře Českého akciového pivovaru jednoznačně nevýhodná. Jednalo se o typickou ukázkou institucionalizovaného vykořisťování prostřednictvím kapitálových přesunů. Městský pivovar měl oproti Českému akciovému v době slučování nejen horší bilanci aktiv a pasiv, ale vykazoval také nižší akciový kapitál a rezervy. Přesto byly nakonec síly v nové společnosti rozděleny zcela jinak. Poté, co čeští akcionáři fúzi schválili, začala jednat Bank für Brau-Industrie. V první řadě byl okamžitě nominálně navýšen akciový kapitál společnosti Moravsko-ostravský městský pivovar, a to převedením 5.000.000 K z dlouhodobých pohledávek banky vůči pivovaru. Poté následovalo odevzdání a výkup akcií Českého akciového pivovaru, přičemž úspěšnost projektu fúze byla podmíněna získáním alespoň 90 % akcií. Každá z nich byla rozdělena do pěti kusů po 400 K, tři z nich pak Městský pivovar prostřednictvím České eskomptní banky odkoupil od jejich držitelů za 980 K za kus, tedy v úhrnné hodnotě 8.820.000 K. Nabídnutá cena měla dostatečně motivovat akcionáře k odevzdání a výměně akcií. Přitom jejich nákup hradil Městský pivovar podle dohody o fúzi prostředky uvolněnými z rezervních fondů zanikajícího Českého akciového pivovaru, takže akcionářům de facto zaplatil jejich vlastními penězi a ještě tím z nich učinil „spolupachatele“. Drtivá většina akcionářů totiž pochopitelně této nabídky využila a ve stanoveném termínu složila v bankovním depozitu 99 % akcií.

Český akciový pivovar vstupoval do procesu fúze s kapitálem ve výši 6.000.000 K. Na valné hromadě konané 25. června 1940 byl zvýšen z původních 3.200.000 Kč nakolkováním všech akcií z 1.200 Kč na 2.000 K. Zvýšení se provedlo na vrub stabilizačního rezervního fondu. V rámci oné nařízené fúze a konání mimořádné valné hromady došlo ještě ke změně všech vydaných akcií. Bylo schváleno, že kapitál 6.000.000 K bude rozdělen na 15.000 akcií po 400 K, které nově nebudou již znít na jméno, ale na doručitele. Ty však nikdy nebyly fyzicky vydány, ale uvedený počet sloužil ke stanovení výměnného poměru k akciím Městského pivovaru.

Zastavme se na okamžik právě u vydaných a vrácených akcií. Akcie Českého akciového pivovaru, které byly staženy v rámci fúze a vyměněny za nové akcie Městského pivovaru byly následně fyzicky zničeny. Dochovalo se jen několik jednotlivých kusů, jež byly vráceny později. Stejně tak se náhodně dochovalo několik kusů zakladatelské emise Strassmannova pivovaru na 400 K. Ty byly také z většiny zničeny při odkolkování na 20 Kč v roce 1935, kdy vlastně byly následně spojeny v nové akcie po 200 Kč vydané v roce 1936. Tato emise zůstala tedy jedinou platnou. Již v roce 1941, kdy došlo ke změně názvu Městského pivovaru, byly s tím upraveny stanovy, které nově umožňovaly vydání hromadných akcií. Kromě již zavedeného násobku 25 akcií byly připuštěny též kusy po 100 a dokonce po 1.000 akciích. Této možnosti se využilo právě během fúze a zvýšení kapitálu Městského pivovaru.

Městský pivovar ve chvíli složení 99 % akcií Českého akciového pivovaru ovládal potřebné 3/5 kapitálu fúzovaného podniku, které z dalších fází slučování vyřadil, čímž snížil přínos Českého akciového pivovaru na 2.400.000 K. Zbývající akcie českých akcionářů se staly předmětem výměny. Městský pivovar za původní dvě akcie v úhrnné nominální hodnotě 800 K vydal jednu novou s nominálem 1.000 K, takže čeští akcionáři fúzi zvýšili hodnotu svých cenných papírů o 25 %. Rozhodnutím valné hromady Městského pivovaru z 10. října 1942 byl zvýšen kapitál na 9.000.000 K, takže nově bylo vydáno 8.000 akcií po 1.000 K. Z tohoto počtu sloužilo 3.000 kusů k výměně za akcie Českého akciového pivovaru a 5.000 akcií v nominálu 5.000.000 K bylo vydáno v rámci započtení pohledávek berlínské Bank für Brau-Industrie, která tak kapitalizovala své pohledávky, čímž si zajistila současně převahu nad drobnými akcionáři.

V konečném důsledku ovšem přistoupičím českým akcionářům zůstal v Moravsko-Ostravském městském pivovaru a.s. pouze třetinový podíl a zastoupení ve statutárních orgánech společnosti v poměru 1:2, tzn., že v dvanáctičlenné správní radě obsadili čtyři křesla. Konkrétně to byli advokáti JUDr. Bedřich Šterba a JUDr. Alois Hýbner, prokurista Moravsko-ostravské spořitelny Bohumil Rolek a stavební podnikatel Dr. Ing. Antonín Schindler ve funkci druhého místopředsedy. Takto nastavené rozložení sil ovšem neodráželo objektivní hospodářský stav obou fúzovaných pivovarů. Tím, kdo nejvíce vydělal, byla berlínská

Detail nakolkování akcie Českého akc. pivovaru z roku 1932

Původní dividendový kupón Městského pivovaru z emise 1936

Návrh umístění štítu pivovaru nad Pichlerovým hostincem (AMO)

Železobetonové kádě ve spilce Městského pivovaru, 1930 (AMO)

Bank für Brau-Industrie, která transformovala své rozsáhlé pohledávky v majetkový podíl, a jednak bez větších obětí provedla generální úklid v účtech podniku, který se tím po mnoha letech přestal potáčet na hranici úpadku a stal se opět prosperující firmou. Fúzi, provedenou se zpětnou platností ke dni 1. ledna 1942, finálně schválilo ministerstvo hospodářství a práce svým výnosem z 6. dubna 1943. K výmazu akciové společnosti Český akciový pivovar z firemního rejstříku došlo v pátek 20. listopadu 1942.

Nucená fúze obou pivovarů, provedená pod pláštěm rajonizace pivovarnictví na Moravě, se bezprostředně odrazila na hospodářských výsledcích Městského pivovaru v prvních letech po jejím provedení. Dluhy spadly hned v roce 1942 z dosud astronomických 22.598.000 K na celkem přijatelných 7.801.000 K a i v dalším období měly sestupnou tendenci. Společnost po jedenácti letech vykazovala opět reálný zisk a vyplácela svým akcionářům 6% dividendy. Výstav dosahující v podmínkách řízeného hospodářství v roce 1943 194.069 hl a v roce 1944 189.172 hl, dodávaných z větší části do celkem 427 hostinců a výčepů v jednotlivých částech integrovaného Ostravska, jistě naplňoval uspokojením většinové vlastníky a též vedení pivovaru. Však také jeho ředitel Friedrich Hubert se těšil pohádkovému platu pohybujícímu se kolem 300.000 K ročně.

Ostrava jako důležité průmyslové město byla v průběhu války cílem téměř tří desítek náletů spojeneckých bombardérů. Hlavním cílem byl těžký průmysl Vítkovických železáren, ale i chemický průmysl. Během náletů však bylo několikrát zasaženo i centrum města. Během prvního náletu 29. srpna 1944, který byl zároveň nejničivější, zemřelo více než 400 osob a byla zničena nebo výrazně poškozena řada budov. Třeba známý obchodní dům RIX byl natolik poškozen, že nakonec musel být zbořen. V pátek 17. listopadu 1944 se nad Ostravu dostaly bombardéry 15. letky USA Air Force startující ze základny v Itálii, které svrhly od 12 do 13.30 hod. na město několik pum. Jedna z nich zasáhla areál Městského pivovaru a zničila jeho varnu. Vážně poškozeny byly rovněž sklady sudů a ležácké sklepy. Výroba byla na měsíc zcela zastavena a celkové škody na budovách činily 1.900.000 K. Výroba piva se plně přenesla do budov bývalého Českého akciového pivovaru na Fifejdách. Ani konec války nebyl pro pivovar bez následků. Osvobozovací boje známé jako Ostravsko-opavská operace byly zahájeny 10. března 1945 Jejich hlavní část směřující k osvobození samotné Moravské Ostravy v tehdejších hranicích statutárního města začala 30. dubna 1945.

Příchod Rudé armády znamenal pro pivovar další velké škody. Sověti odvezli skladové zásoby chmele, sladu, cukru, hliníkové tanky, sudy, pytle, povozy, koně, automobily a další materiál za celkem 3.200.000 K. K tomu je třeba připočíst i zabavení téměř 7.500 hl piva v ceně necelých 4 milionů korun. Za další odebírané pivo sice již Rudá armáda platila, ovšem bezcennými říšskými markami, které byly ještě v oběhu. Válečnému drancování bylo přičítáno i zničení podnikového archivu. Celkově nárokoval pivovar škody za 21 milionů korun, které měl utrpět v souvislosti s válečnými událostmi.

Obnova Československé republiky po konečné porážce nacistického Německa nepočítala navzdory zdůrazňované kontinuitě státu s návratem k předválečnému stavu, a to ani v rovině ekonomické. Jednou z cest vybraných z poválečného marasmu mělo být zespoločnění a plánovitě řízení ekonomiky, které se upínalo k sovětskému vzoru. Proces znárodnění průmyslu byl připravován londýnskou vládou už od počátku roku 1942 a velkou částí společnosti i politické reprezentace byl chápán jako akt sociální spravedlnosti, mezi politickými stranami i uvnitř nich se však různily názory na rozsah a způsob provedení těchto hospodářských změn. Shoda panovala pouze v jediném bodu, že socializace a nacionalizace průmyslu se bez výjimky bude týkat německého, maďarského a nepřátelského majetku.

Znárodnění pivovarského průmyslu, spadající pod rezort sociálně demokratického ministra výživy Václava Majera, bylo na rozdíl od jiných průmyslových oborů, spíše brzděno ve snaze o etapizaci či dokonce združstevnění jako u cukrovarů. Proto také v první fázi zahrnul dekret prezidenta republiky č. 101/1945 Sb. o znárodnění některých podniků potravinářského průmyslu, do znárodnění pouze závody, které k roku 1937 vykazovaly výstav vyšší než 150.000 hl. Jednalo se o 6 velkopivovarů. Byly to Plzeňské akciové pivovary, Měšťanský pivovar v Plzni, Český akciový pivovar v Českých Budějovicích, známý jako Budvar (který je mj. národním podnikem dosud), dále pivovar F. Ringhoffer ve Velkých Popovicích, Akcionářský pivovar na Smíchově společně s Akciovým pivovarem a sladovnou v Praze XII. a sloučené brněnské pivovary Moravia a První brněnský akciový pivovar a sladovna (Starobrnno). Jejich majetkové podstaty byly vloženy do nových národních podniků, které spadaly pod vedení generálního oborového ředitelství ustaveného jako Československé pivovary, n. p. K těmto podnikům byly zřízeny od 1. ledna 1947 další, na něž byla dříve uvalena národní správa podle dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb. jako na nepřátelský majetek a které byly konfiskovány. Mezi těmito pivovary, nacházejícími se vesměs v oblasti někdejší říšské župy Sudety, byla jako jediný pivovar z území bývalého protektorátu také Ostrava. Současně se zvýšil počet státních pivovarů v souvislosti se zábořem pozemkového majetku. V roce 1947 existovalo 30 státních pivovarů, které byly součástí Státních lesů a statků. Stát tak ještě před únorem 1948 ovládal asi 13 % pivovarských podniků s produkcí sahající k 40 % z celku.

Varna Městského pivovaru zničená při náletu 17. 11. 1944 (AMO)

Restaurace podniku Elektra v Hornickém domě, 1946

Křižánkova vinárna a restaurace na Nádražní třídě, 1946

Ostravské pivovary se musely vyrovnávat jak s rozsáhlými technickými a materiálními škodami, způsobenými válečnými boji i kořistěním Rudé armády, tak s úbytkem kvalifikovaných pracovních sil, vyvolaným útekem či perzekucí německé části obyvatelstva. Při hledání cesty z chaosu prvních poválečných dnů byl s nabídkou převzetí správy nad podnikem osloven advokát Dr. Bedřich Štěrba. Tento muž patřil k nejvýznamnějším akcionářům někdejšího Českého akciového pivovaru a byl dlouholetým členem správní rady, jímž zůstal i po fúzi z roku 1942. Právní postavení pivovaru nebylo v danou chvíli zcela jednoznačné, nicméně pohlíželo se na něj jako na německý majetek. Prozatímní národní správce JUDr. Štěrba obdržel svůj jmenovací dekret od expozitury Zemského národního výboru v sobotu 4. srpna 1945. Poté zahájil jednání se zástupci města o možnosti převzetí pivovaru do městské správy a jeho obnově.

V září 1945 oficiálně zažádal komunistický předseda ostravského národního výboru Josef Kotas společně s lidoveckým členem rady a finančním referentem Bohumilem Rolkem u ministerstva výživy o převod pivovaru do majetku města. Pivovar jako výdělečný podnik měl být komunalizován a sloužit k zajištění příjmů pro zadlužený městský rozpočet a ke krytí důležitých obecních výdajů. Tento záměr opakovaně schválila též závodní rada pivovaru. V prosinci 1945 pak byla na podnik uvalena národní správa a JUDr. Štěrba byl osloven, aby si zažádal o udělení definitivního národního správcovství.

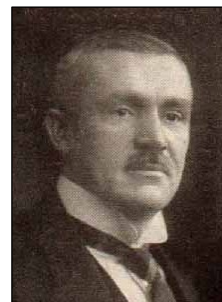
Část původních akcionářů Českého akciového pivovaru vedená Václavem Šíleným, Karlem Zralým a zejména Otakarem Špačkem, vůbec zcela největším akcionářem pivovaru vlastním před jeho fúzí 180 akcií, usilovala od podzimu 1945 o anulování fúze jako aktu vynuceného nátlakem okupačních úřadů. S tím ale nesouhlasila realističtější uvažující skupina akcionářů kolem JUDr. Štěrby a Bohumila Rolka, kteří si byli vědomi, že oba závody už nelze hospodářsky, finančně ani technicky oddělit, a jimž se podařilo získat podporu pro návrh, aby 55 % kapitálu Městského pivovaru převzalo nově město Ostrava a 45 % si rozdělili bývalí akcionáři Českého akciového pivovaru, přičemž 25 % z této části mělo připadnout závodní radě. Krajský soud v Ostravě dal ovšem rozhodnutím z 10. května 1946 za pravdu žadatelům o zrušení fúze a na základě výnosu ministerstva vnitřního obchodu povolil obnovení zápisu společnosti v obchodním rejstříku.

V té chvíli se ovšem do celé záležitosti vložil nový člověk na scéně – Rudolf Škandera. Ostravský rodák a absolvent obchodní školy, jenž měl za sebou již poměrně pestrou životní dráhu. Ve 20. letech vycestoval jako stoupenec komunistické ideologie do Sovětského svazu, kde tři roky studoval na Státním institutu žurnalistiky v Moskvě. Tam se stihl také dvakrát oženit a po návratu do ČSR pracoval jako redaktor a sekretář v komunistickém Mezinárodním všeodborovém svazu. V roce 1933 se stal úředníkem Strassmannova pivovaru a v době okupace, kdy musel zřejmě velmi obratně skrývat své pravé politické přesvědčení, se zde vypracoval až na post vrchního účetního. Můžeme jen spekulovat, jakým způsobem a za jakou cenu dokázal proplouvat všemi režimy, nicméně hned po válce v sobě znovu objevil potlačeného komunistu a z pozice náměstka národního správce pivovaru začal plnit politická zadání komunistické strany.

Zastáncem mocenskopolitických cílů ve vztahu ke znárodnění se v ostravském pivovaru stal právě Rudolf Škandera. S pomocí podobně levicově orientovaných zaměstnanců se mu podařilo získat na svoji stranu část závodní rady, která měla nyní nejen mnohem větší vliv na prosazování zájmů zaměstnanců, ale nově také rozsáhlé kontrolní a rozhodovací pravomoci v záležitostech fungování podniku. Proti rozhodnutí soudu ve věci obnovy Českého akciového pivovaru se okamžitě odvolal a za přispění dalšího komunisty Bedřicha Talpy napadl JUDr. Štěrbu v závodní radě. Obvinil ho z podvodu při získání doporučení pro jeho jmenování národním správcem a ze snah „zašantročit pivovar do rukou akcionářů a obce“ a označil jej za „škůdce národa“. Touto denunciační kampaní a nekompromisním postupem se Škanderovi podařilo zrušit souhlas závodní rady se jmenováním Dr. Štěrby definitivním národním správcem. Z rozhodnutí průmyslové sekce ostravského Ústředního národního výboru, jenž si mezitím u expozitury Zemského národního výboru vymínil rozhodovací pravomoc v dané věci, byl jako národní správce pivovaru nakonec jmenován 28. června 1946 sám Škandera.

Soudní bitvu ale zatím prohrával, neboť Zemský soud v Brně na podzim 1946 potvrdil správnost rozhodnutí krajského soudu. To už byla zformována dokonce nová správní rada Českého akciového pivovaru, která se na mimořádné schůzi v červnu 1946 usnesla na odštěpení podniku. Správní radu tvořili Václav Šílený, ředitel reálného gymnázia, JUDr. Alois Hýbner, advokát, Karel Zralý, ředitel Občanské záložny v Moravské Ostravě, JUDr. Metoděj Pavelka, advokát, Dr. Ing. Antonín Bechný, generální ředitel Vítkovických železáren, Alois Rychta, majitel realit, Eduard Riedel, majitel knihtiskárny, Ladislav Špaček, profesor reálného gymnázia, a Konstantin Tvardek, účetní jámy Michal.

Škandera klika však v důsledku volebního úspěchu komunistické strany na Ostravsku i na celorepublikové úrovni získávala silnější pozici a mohla se nyní opřít o spolupráci a součinnost důležitých článků exekutivního aparátu. Expozitura Zemského národního výboru uvalila v listopadu 1946 opětovně na pivovar národní správu a svůj výnos nyní opřela o dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. Podnik tak byl konfiskován jako nepřátelský majetek bez náhrady, a to včetně té části majetku, kterého firma nabyла fúzí s Českým akciovým pivovarem. Správce Škandera se znovu odvolal proti rozhodnutí soudu a vypravil

Josef Kotas (1891-1966) Václav Šílený (1879-1957)

Restaurační podnik města Ostravy - Hotel Palace, 1946

Jídelna restaurace Gustava Křístka v Nové radnici, 1946

se hledat pomoc na nejvyšších místech. S kým přesně na počátku roku 1947 v Praze jednal, bohužel není známo, faktem ovšem zůstává, že Nejvyšší soud zrušil výnos brněnského Zemského soudu a vrátil mu věc znovu k projednání. Zároveň si celý spis týkající se ostravských pivovarů vyžádalo od Ústředního národního výboru ministerstvo vnitra, které také mělo s konečnou platností rozhodnout. Zemský soud v Brně po pouhých čtyřech měsících radikálně změnil svůj právní názor a zrušil obnovení rejstříkového zápisu Českého akciového pivovaru jako neoprávněné a akcionáře odkázal na restituční řízení. Dr. Štěrba se ve stejné chvíli nadále snažil dovolat spravedlnosti u Okresního soudu v Moravské Ostravě, kde se řešil jeho občanský spor se Škanderou. Soud v průběhu roku 1947 několikrát marně žádal úředníky Ústředního národního výboru o vyjádření, zda skutečně probíhala ze strany města nějaká jednání ve věci převzetí pivovaru do komunální správy.

Vyhláškou ministra výživy vydanou v pátek 21. listopadu 1947 byl Moravsko-ostravský městský pivovar, a. s., znárodněn jako německý konfiskát na základě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. Toto rozhodnutí se opíralo o skutečnost, že ve vedení pivovaru byly osoby, které podle ustanovení dekretu č. 100/1945 Sb. vyvíjely činnost proti republice a spolupracovaly s okupanty, a zároveň, že akcionáři na valných hromadách hlasovali jednomyslně, a to včetně českých akcionářů, byť byli v menšině. Další vyhláškou z úterý 30. prosince 1947 byl nově zřízen Ostravský pivovar, národní podnik. Konečně výnosem ministerstva výživy z pátku 16. ledna 1948 byla do Ostravského pivovaru, n. p. v Ostravě začleněna majetková podstata Moravsko-ostravského městského pivovaru, a. s., včetně s ní sloučené majetkové podstaty firmy Český akciový pivovar. Tím byla dovršena první etapa znárodnění ostravských pivovarů. Prozatímním řízením národního podniku byli pověřeni Rudolf Škandera a sládek František Pittermann. Je příznačné, že Škanderovo trestní stíhání pro pomluvu a urážku na cti vůči JUDr. Štěrbovi bylo bez jakéhokoli výsledku zastaveno jen několik dní po únorovém komunistickém puči roku 1948.

V červenci 1948 začala druhá etapa procesu znárodnění pivovarnického průmyslu na severní Moravě a ve Slezsku, která probíhala značně překotně a nekonceptně a velmi rychle měnila své cíle. Jejím právním podkladem se stal zákon č. 115/1948 Sb., přijatý pouhé dva měsíce po uchopení moci komunisty. Zákon řešil znárodnění dalších potravinářských závodů en bloc a v případě pivovarnictví znárodnil veškeré pivovary v Československu. Výsledkem byl v české části republiky vznik 22 národních podniků, provozujících 120 pivovarů s celkovým výstavem přes 6.500.000 hl piva.

Sérií vyhlášek ministryně výživy Ludmily Jankovcové byly v roce 1948 do nově založeného národního podniku Moravsko-slezské pivovary v Ostravě začleněny podniky Ostravský pivovar, n. p., Opavský pivovar, n. p., Arcibiskupský pivovar v Hukvaldech a konfiskát německé firmy Kudielka & Rossmann - pivovar Bocheta v Loučce u Nového Jičína. Součástí se stala krátce i Thonetova pivovarní společnost ve Vsetíně, která však nakonec skončila pod národním podnikem Slovácké pivovary. V následujícím roce přibýly konfiskáty Bílovecké právověcné a k výcepu oprávněné měšťanstvo v Bilovci a Larisch-Mönnichův pivovar a sladovna v Karvině, připraveno, ale nakonec neprovedeno zůstalo začlenění Státního pivovaru v Jindřichově ve Slezsku. Vznikl tak co do výstavu i co do počtu zaměstnanců největší pivovarský národní podnik na Moravě a ve Slezsku a šestý v rámci celé republiky, jehož celkový kapitál činil 232 milionů Kčs a který za rok 1948 vykázal zisk 4,2 milionu Kčs.

Ředitelem Moravsko-slezských pivovarů, n. p., zůstal Rudolf Škandera, který se mezitím zbavil sládky Pittermanna, neboť se cítil být ohrožen jeho autoritou u zaměstnanců. Ve velmi krátké době se tak upevnil systém řízení znárodněného průmyslu, který před odborností a kvalifikovaností vedení jednoznačně upřednostňoval stranicko-politická kritéria. V dobách nejtužší komunistické diktatury si však nemohl být jistý nikdo ničím. Škandera byl roku 1950 označen za trockistu a odstraněn z ředitelského postu. Tím už se dostáváme až k samotnému postskriptu někdejších ostravských akciových pivovarů. Převedením majetkové podstaty Městského pivovaru ještě nebyla beze zbytku dořešena otázka existence tzv. pláště firmy. Proto byl koncem roku 1950 nový, v dobové terminologii „dělnický“ ředitel Jaroslav Bláha pověřen, aby oficiálně zažádal o likvidaci firmy Moravsko-ostravský městský pivovar, a. s., a její výmaz z firemního rejstříku, jenž byl proveden k 1. lednu 1951. Tímto datem se tak i po formální stránce uzavřela víc než půlstoletá historie ostravského akciového pivovarnictví v éře moderního kapitalistického podnikání.

PhDr. Radoslav Daněk, redakčně upravil Rudolf Píša

Použitá literatura:

Ročenky Industrie Compass a Compass Financial Jahrbuch 1901-1944
Daněk, Radoslav: Ostravské pivovarnictví v éře kapitalismu, Ostrava 2014
Kolar, Andreas: Konzentrations- und Kartellpolitik in der österr. Bierbrauerei. Linzer Schriften zur Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, 20. Linz 1987.
Konečný, František Viktor: Z galerie a historie českosl. pivovarů a sladoven. Ostravské pivovary. Kvas 75, 1947, č. 5, s. 65–70.
Kratochvíle, Ant.: Pivovarství českých zemí v proměnách 20. století, Praha 2005.
Opavský týdeník. Opava, 1870–1912.
Ostrauer Zeitung. Mährisch Ostrau, 1889–1939.
Zářický, Aleš: Markus Strassmann - manažer, podnikatel, kapitalista. In: Židé a Morava VII. Sborník z konference konané v listopadu 2000 v Muzeu Kroměřížska. Kroměříž 2001, s. 67–80.
Pivo-sladochmel od A do Z, české, moravské a slovenské osobnosti, Praha 2004
Moravská Ostrava, Národohospodářská propagace ČSR, 1937
Ostrava město uhlí a železa, Národohospodářská propagace ČSR, 1947
Teich, Mikuláš: Bier, Wissenschaft und Wirtschaft in Deutschland 1800-1914. Wien 2000.
Pimper Antonín: České obchodní banky za války a po válce, Praha 1929
Kol.: Dějiny bankovníctví v českých zemích, Praha 1999
Píša Rudolf: Pivovary a sladovny - katalog cenných papírů, Praha 2008
Die Gross-Industrie Österreichs, V. Bd. Wien, 1898

Veškeré exponáty pocházejí ze sbírek Muzea cenných papírů. Použity kusy: A0869, A0966, A1063, B061, E0656, P0365, P0577, P0862, P1855, P1961, T4330
Originál akcie B061 pochází ze SOA Praha, sbírka akcií
Fotografie:
Archiv města Ostravy: plán Strassmanova pivovaru 1889; celek pivovaru 1935; interiér varny bez datace; štít nad Pichlerovým hostincem; ležácké kádě 1930; varna po náletu 1944
Archiv pivovaru Ostravar: nákladní rampa a expediční kancelář
Fotografie osob:
Markus Strassmann: Ostravské muzeum, p.o., olej, 1903, foto: Viera Gřondělová
Adolf Strassmann: soukromá sbírka
Pivní etikety: Porter 15°, oválný 12° ležák světlý Č.A.P. (MCP, sbírka AP etiket)
Ostatní etikety laskavě poskytli Karel Škvor, Jan Sommer, Jiří Drápela, Jan Hanus
Veduta Ostravy z roku 1728, Archiv města Brna
Ostatní podklady: Otevřená encyklopedie Wikipedie a osobní archiv autora
Archivy použité autorem: Archiv města Ostravy, fond Berní správa Mor. Ostrava
fond Okresní úřad Moravská Ostrava
fond Magistrát města Moravská Ostrava
fond Ústřední národní výbor Ostrava
fond Notářství Moravská Ostrava I 1872–1945 (Richard Munk, Alois Krumník)
Zemský archiv Opava, fond Krajský soud Moravská Ostrava, odd. firemních spisů
spisy sign. Sp II 103, sign B IV 230

Původní text PhDr. Radoslava Daňka vznikl v rámci projektu Grantové agentury ČR reg. č. 13-280865 s názvem Historický projekt modernizace (na příkladu Rakouského Slezska) a vychází z knihy Ostravské pivovarnictví v éře kapitalismu - Přeměna tradiční řemeslné malovýroby v moderní průmyslovou velkovýrobu (1830-1948), vydanou Ostravskou univerzitou v roce 2014. Za vznik tohoto článku děkujeme PhDr. Radoslavu Daňkovi, a dále všem ostatním, kteří pomohli při jeho přípravě a poskytli reprodukce etiket a dalších historických artefaktů, které doplnili tento článek.

NOVINKY

Dnešní dvě novinky na první pohled zdánlivě nevybočují nějakou extrémní zvláštností. Přesto stojí za povšimnutí.

Zástavní list vydaný Bukovinským pozemkovým úvěrním ústavem (Bukowinaer Boden-Credit-Anstalt) patří mezi typické bankovní dluhopisy vydávané v Rakousku-Uhersku. Grafickou úpravu a tisk provedla vídeňská tiskárna H. Engel & Sohn, jenž se specializovala na tisk cenných papírů.

Sama oblast Bukoviny má pohnutou historii. Oblast Bukoviny získalo Rakousko v roce 1775 Konstantinopolskou dohodou s Turky. Oblast se stala jednou z korunních zemí Habsburků a na její kolonizaci se svým dílem podíleli i Češi. Nesporným skvostem je rezidence zdejších metropolitů vytvořená českým architektem Josefem Hlávkou. Po roce 1918 připadlo území Rumunsku, v roce 1940 obsadil severní část Sovětský svaz, který se vlastně oblasti již nevzdal a dnes je součástí Ukrajiny. Zástavní list vydala banka v roce 1901 se splatností 50 let, ale toho se nedočkal. Banka vstoupila v roce 1905 do likvidace a všechny emise stáhla v roce 1913. O to víc je ku prospěchu, že se zástavní listy této banky dodnes dochovaly.

Druhá novinka je rovněž typickou ukázkou akcií z tiskárny Antverpské burzy v Belgii. Zajímavou je opět sama společnost. Její jméno „Wagons-Lits“ laikům nic nefekne. Ale snad každý čtenář detektivek nebo filmový divák zná jméno legendárního vlaku „Orient Express“. Ten od roku 1883 až do roku 1977 byl provozován právě touto společností. Byl to nejluxusnější vlak, který brázdil Evropu a nejen Agatha Christie do něj zasadila jeden s příběhů Hercula Poirota. Akcie se stejně krásná jako samotný vlak, navíc je jeden z vagónů zobrazen i na samotné akci. V našich sbírkách je to již třetí druh z dlouhé řady emisí, které tato firma vydala. Každá z nich má své kouzlo a nostalgie po dávných časech a kráse detailů v každém koutku vlaku.

Dnes je vlak Orient Express turistickou atrakcí po bohaté.

E6751 - Zástavní list Bukowinaer Boden-Credit-Anstalt z roku 1901

E6750 - Akcie firmy Compagnie Internationale des Wagons-Lits et des Grand Express Européens, vydaná 27. 7. 1937 na 25x 100 BEF

Nabízíme výrobu akcií, šeků, poukázek, losů, certifikátů i pamětních listů. Tisk veškerých cenin a chráněných dokumentů v té nejvyšší kvalitě zdůrazní význam každé firmy.

DAS

Již přes 20 let působíme na trhu s nezaměnitelným rukopisem našich produktů, které pomohly tisícům zákazníků nejen u nás.

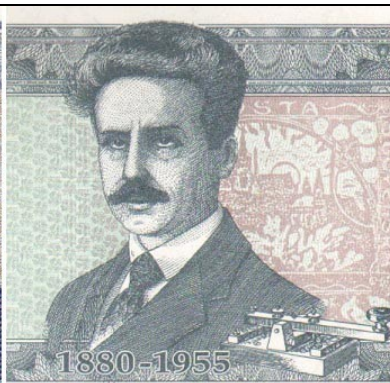
**Staňte se i Vy spokojenými
zákazníky naší společnosti.**

DOKUMENTAČNÍ akciová společnost

Pod Vilami 13, Praha 4 – Nusle

www.das-mcp.cz

das@das-mcp.cz

**UNIKÁTNÍ ŘADA PAMĚTNÍCH BANKOVEK „MUŽI 28. ŘÍJNA“
VYCHÁZÍ V LETECH 2013-2018 V OMEZENÉM NÁKLADU JEN 600 KS
OBJEDNÁVKY VYŘIZUJE VÝHRADNĚ MUZEUM CENNÝCH PAPÍRŮ
na adrese muzeum@das-mcp.cz nebo na veletrhu Sběratel**

**PODPOŘTE PROSÍM PROJEKT NAŠEHO MUZEA CENNÝCH
PAPÍRŮ ZASLÁNÍM TŘEBA I DROBNÉHO PŘÍSPĚVKU
NA NADAČNÍ KONTO A POMOZTE TAK K JEHO OTEVŘENÍ**

www.das-mcp.cz/muzeum/
muzeum@das-mcp.cz

Muzeum cenných papírů, nadační fond spravuje rozsáhlé sbírky exponátů, které Vám nabízí v reprodukcích pro reklamní nebo reprezentační účely.

Podpořte muzeum i Vy a poskytněte akcie a jiné dobové dokumenty, existujících či zaniklých firem, které uchováme pro příští generace v našem muzeu.

Svoji podporu můžete projevit také jakýmkoliv příspěvkem
na nadační konto 369 000 369 / 2010

